

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ याकुदेदुतुषाहारध्वलायाशुभ्रवस्त्रावतायावीणावरहंमंडितकरायाश्वेतपद्मासना ॥ याब्रंत्माच्यु
तशंकरप्रभृतिभिर्देवैः सदाबंदितासामोपातुस्वतीभगवतीनिशेषजाया आपः ॥ यंत्रं व्यावरुणेंद्ररुद्रमरुतः स्त
वंतिदिव्यस्तवैर्वैदेः सागपदक्रमोपनिषधैर्गायति यं साभगाः ॥ ध्यानावस्थितं तं हृतेन मनसा पश्यति यं योगिनो यस्यां
तं न विदुः सुरासुरगणा देवाय तस्मै नमः ॥ नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमं ॥ देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत् ॥
स्वस्त्यस्तु मंगलानि संतु श्रोतारः सावधानाः संतु कलिकल्मषनाशनपटुतर इति श्रीकोकिलामहात्म्ये त्रगते स्तनशो
नकादिकं ऋषीप्रतवर्णितात् ॥ अथ कोकिलामहात्म्यं प्रारंभः ॥ सत उवाच ॥ एकदा नैमिषारण्ये ऋषयः शौनकादयः ॥
सत्रांते सुखमासीनं पद्मछुरिदमादरात् ॥ १ ॥ ऋषय उवुः ॥ सत सुत महाबाहो त्वं छिधे संशयं मम ॥ यत्स्थामो वयं सु
र्वे सविस्तमशेषितः ॥ २ ॥ कोकिलायास्तु महात्म्यं महापातकनाशनं ॥ साक्षाद्भगवति देवी स्थितिस्थितं तं कारिणी ॥ ३
भवपत्नी महाभाया त्रैलोक्यव्यापिनी शिवा ॥ त्रिपुल्लवं समुद्राप्ता केन दिष्टेन कर्मणा ॥ ४ ॥ तद्दृष्ट्वा शेषतोऽस्माकं तं
स्यामहात्म्यमेव च ॥ कस्मिन्काले ब्रतं कार्यं कोविधिः कस्य पूजनं ॥ ५ ॥ सत उवाच ॥ एवमेव पुरा पृच्छा नारदेन वृष
ध्वनः ॥ तदहं संप्रवक्ष्यामि यदा ह भगवान्भवः ॥ ६ ॥ पुरा स्वयं भुवकेत्ये नारदो दिव्यदर्शनः ॥ त्रैलोक्यं पर्वतरम्यं के
लासशिखरयथो ॥ ७ ॥ कल्मषद्रुमवनोपेतं दिव्यभावसमन्वितं ॥ कामधेनुगणाकीर्णं सिद्धसंघनिषावितं ॥ ८ ॥ ना
नारविधमर्गैर्युक्तं गेधर्वध्वनिरंजितं ॥ स्वर्धुनियान्तं चिन्नेहि हं वेदिविश्रजितं ॥ ९ ॥ अनेकरत्नवैडूर्यमणिमाणि
क्यमंडितं ॥ दिव्यपक्षिस्वने राट्ये दिव्यपुष्पपलान्वितं ॥ सरित्सरावरोपेतं मनोनयननेदनं ॥ तत्र दृष्ट्वा भवानीशं शं

शेकल्लोकशकरं ॥ १० ॥ व्याघ्रचर्मपरीधानं गजचर्मनरायकं ॥ कोटिचंद्रप्रभृतीकांशं कर्पूरधवलं शिवं ॥ ११ ॥ शिरो
बद्धजटाजटं नागयतोपवातकं ॥ पंचवक्त्रं दशभुजं पीयूषकरशेखरं ॥ १२ ॥ नौनो युधधरेभक्तिप्रमथेः परिवेष्टितं ॥ नो
नो युधधरं देवं नागकुंडलिनं शुभे ॥ १३ ॥ सिद्धसंघैः सविताग्निब्रह्मादिदेवैस्तुतं ॥ चराचरगुरुं रुद्रं दिव्यसिंहासने स्थितं ॥ १४ ॥
कृताजलिपुटोर्ध्वा दंडवत्प्रणमाम्यहं ॥ सुतान्ताचे देवीर्षदेवेशे मिदमुक्तवान् ॥ १५ ॥ नारद उवाच ॥ देवदेव जगन्ना
थ भक्तानुग्रहकारकं ॥ किंचिच्छामि देवेश संशयस्ताहं दिक्षितं ॥ १६ ॥ तथ्यं ब्रूहि त्रिपुरांत र्यदिते नुग्रहमयि ॥ को
किलायास्तु महात्म्यं ब्रतं चैव समासतः ॥ १७ ॥ को वा वेदेव तोऽस्या कोविधिः किंच वर्जयेत् ॥ कस्मिन्काले च कर्तव्यं तदा
च स्वसुरोत्तम ॥ १८ ॥ तथोदबिसती शंभोतिर्यकुलं समुपागता ॥ साध्वी केनाप्यधेनतमे ब्रूहि सविस्तरं ॥ १९ ॥ इश्व
र उवाच ॥ शृणु नारद देवर्ष प्रवक्ष्यामि समासतः ॥ कोकिला ब्रतकालं च महात्म्यं विधिपूर्वकं ॥ २० ॥ फलं चास्यासमु
त्संभं रतिहासान्वितं मुने ॥ यद्ब्रूतामुच्यते पापैर्महद्विरविमानवाः ॥ २१ ॥ शुचिमासाधिको यास्मिन् वर्षे चैव प्रजायेत ॥
तस्मिन्नेव ब्रतं कार्यं नान्यवर्षे कर्तव्यं ॥ २२ ॥ यास्त्रियः सुखमिच्छति इदं लोके परत्र च ॥ सो भाग्यसुखदं हि च ब्रह्माप्तिभ
र्त्तुणा सह ॥ २३ ॥ ताभिर्ब्रतमिदं कार्यं कोकिलाया विधानतः ॥ जने हं संप्रवक्ष्यामि शृणु चेकाग्रमाग्नसः ॥ संक्रांतिर
हितं सर्वशुचिमासं परित्यजेत् ॥ असंक्रांते शुभो मासि पौर्णिमा रभ्य नारद २४ ॥ तावत्कालं ब्रतं कार्यं येषिद्धिः पतिदे

कोकि. वतेः॥ यावत्प्रावणमासस्य कोर्णिमास्यतिथिर्भवेत्॥२०॥ यानकुर्वति मोक्षो देतस्यावासायमालये॥ अतः स्त्रीभिः माहा.
प्रमलेन कार्यव्रतमिदं शुभं॥२१॥ श्रीसमुहर्तृ चोथाय नित्यकार्ये नित्यं च॥ पतिं न ताह रिं स्मृत्वा स्नात्वा मलमलाश
ये॥२२॥ सहकारनरो मले स्वर्णरत्नादिनिर्मितो॥ कोकिलापूजयेद्दत्तया यथोक्तविधिना मुने॥२३॥ ततश्चाद्यापनं
कार्यं प्रावणस्य दिवाहुले॥ कोकिलाव्रतकारिण्या स्त्रियोयातिहरेः पदं॥ श्रुत्वा तवाक्यं प्रमथाधिपस्य विरं
विष्णुमुदिनो बभूव॥ सविस्तरं ब्रह्मविधानमस्य व्रतस्य देवेश्वरमित्युवाच॥३२॥ इति श्रीस्कंदपुराणे को
किलामाहास्यप्रथमोऽध्यायः॥ ॥ ईश्वर उवाच॥ इतो न मासमानेन मासोऽयस्यादसंक्रमः॥ सदा च मलिनः
प्राक्तश्चेतरः शुद्धमासकः॥१॥ यदाषाढाधिमासस्य तदैव कोकिलाव्रतं॥ स्यान्मुनेनान्यथा तस्य विधिश्च
पुनस्तस्मिन्॥२॥ आषाढपौर्णमासस्य व्रतस्यारम्भ इति॥ प्रावण्यपौर्णमास्यां व्रतस्यास्य समापनं॥३॥ भ
र्तृरातां गृहीत्वोद्भर्तुः पादोद्भर्तुः पादोद्भर्तुः पादोद्भर्तुः पादोद्भर्तुः पादोद्भर्तुः पादोद्भर्तुः पादोद्भर्तुः पादोद्भर्तुः
पतिभक्त्या ब्रह्माणं शिवमयुते॥ अरुंधतिमुखाः साध्यः स्वपितुः सुरभिंततः॥५॥ निदलावश्यकं सर्वततो गत्वा
जलाशये॥ धात्रीफलेः स्तलेः पश्चात्कुम्भेन हरिद्वजः॥६॥ कार्ये उद्वर्तनं पश्चात्स्नानं कृत्वा सप्तर्षीको॥ मलिकामलकै
रेव विधवा स्नानमाचरेत्॥७॥ ओ दुर्बरे कलेरेव कुमारी व्रतचारिणी॥ शुद्धस्नानविधायैव कुर्यादाचमनं त्रयं॥८॥

दद्यादर्थं तु मध्याह्ने मंत्रेणानेन भानवे॥ पुष्पद्वीक्षता युक्तं फलसकृच्चंदनान्वितं॥९॥ एहि सूर्यसहस्रांशो ते जोरशोजन
त्यते॥ अनुकंपय मां भक्त्या गृहाणार्घ्यं दिवा करी॥ एवमर्घ्यं प्रदत्वा चे पुनस्तस्मात्विधानेन॥ धौतवस्त्रं परीधाय कुर्यादा
चमनं ततः॥१०॥ गृहीत्वा क्षतपुष्पाणि तथैव जलभाजनं॥ सहकारतुल्यं गलापार्थयेदर्थकोकिलां॥११॥ त्रैलोक्यवर्दिने दे
विको किले भववर्द्धने॥ व्रतं ते हं चरिष्यामि सुखसोभाग्यवृद्धये॥१२॥ पुत्रपौत्रादिवृद्धयर्थं इहामुत्रा सुखाय च॥ आक
व्यं शिवलोकां वा सार्थं भर्तृणां स ह॥१३॥ इत्युक्त्वा हं उवन्नुत्तातेनैवार्चनं भारभत्॥ गृहमागत्य सधवा कन्ययेदाग्रवाटिको
मुदेवो कोकिला तत्र पूजयेत्स्नासनीपरि॥ जातरूपमयां सवोरजनेनां सुशोभनां॥१४॥ पूजयेत्परया भक्त्या यथोक्तविधिना मु
ने॥ तदहंसं प्रवक्ष्यामि पूजनस्य विधिं शुभं॥१५॥ देशकालादिकं स्मृत्वा कुर्यात्संकल्पमादितः॥ कुसुमैश्चोपचारेण पूजनं
विधिपूर्वकं॥१६॥ कुर्वन्तियोस्त्रियः पुण्याः कोकिलाव्रतमुत्तमं॥ दद्यात्तासां स्त्रीणां हि सुखसोभाग्यमव॥१७॥ पुत्रपौत्रममर्दि
च आरोग्यमनुलोभियं॥ विरात्रिं सप्त रात्रिं वा कोकिलाख्यं व्रतं चरेत्॥२०॥ तस्यादास्यामिलोके स्मिन्नेव ध्यायन्ति यथा॥ प्रा
णाहुतिः प्रदानव्यायुतसंपूर्णहोतवे॥ पुत्रपौत्रधनधान्यलभते सुखमुत्तमं॥ स्मृत उवाच॥ ततश्च दक्षेण कृतं कोकिलाव्र
तमुत्तमं॥२२॥ तत्काले वरदो जाता पुत्रं दत्तात्रिणमुषं॥ दक्षराज्ञसभायां यतः न दुष्टोऽस्मि मुकत॥२३॥ वदामि वोल्लिखितान्का
मानकृते यज्ञस्य मत्फलं॥ ईश्वर उवाच॥ पूर्वकृतं देवगणेऽनुविजितं निभिरादरात्॥२४॥ अहिन्या प्रापमोक्षार्थं स्नाता
वैपूजिता मया॥ स्नाता च पार्वती देवी शिवस्य प्राप्तये पुरा॥२५॥ अरुंधत्या वसिष्ठेन सत्या च पूजिता पुरा॥ स्नाता स्नाता च

गंगायात्रेतायांदंडकेवने॥पूजिताकोकिलादेविसर्वकामार्थसिद्धये॥नलस्यान्वेषणार्थयदमयं व्यापूजितापुरा॥३७॥
 द्वापारेरुक्मिणीस्नातानस्मात्पूज्याचकोकिला॥विष्णुदर्शनकामार्थकोकिलापूजितापुरा॥३८॥लक्ष्मीचतुर्भुजे
 प्राप्तस्नात्वापूज्याचकोकिला॥सोभाम्यधनपुत्रवैधव्यनतुजायते॥३९॥आनेनसुदरेरुपेअवेधव्यचपूजनान्॥कार
 योकोकिलाब्रह्मसोवर्णस्त्वर्कामदा॥४०॥शृणुष्वनोपंकजजन्मसूनासेकीर्तयिष्याम्यधुनार्चने॥सर्वायसद्यापदेमादि
 देव्याहितायलोकस्यचराचरस्य॥४१॥इतिश्रीस्कंदपुराणेकनकादिखंडेशिवनारदसंवादेकोकिलाव्रतारंभकथाकथ
 नानामादितीयोऽध्यायः॥॥शिवउवाच॥सकामभूतादिवसेप्रकुर्यादुत्सर्जनंस्त्रिवृत्तिनिवृत्तस्य॥नेवेव्रजोवेदुबलं प्र
 धानंनमोक्षभावंगुरुशुकयोश्च॥१॥नभःशुक्रचतुर्देशांसंभूतायाविशेषतः॥प्रातरुत्थायदेवर्षस्नाताचशिनवारिणा
 प्रदत्तार्घ्यचमकीयसपुष्पाक्षतचंदनं॥कोकिलारुपिणीदेवीप्रार्थयेद्भानुमंडले॥देवेदार्चितद्विपदेकोकिलाभववल्लभ॥
 आषाढेपौर्णिमापरमयास्वीरतंव्रतं॥तदुत्सर्गकरिष्यामिदाक्षायणिभवास्तथा॥निर्विघ्नंकरुमेमातर्व्रतंचसफलं कु
 रु॥५॥एवंसंपाद्यविधिवपूजयेद्विजदंपती॥लक्ष्म्यानुशीतंतीगलेसूजनागारसुतम॥५॥उपलिप्तेभुवोदेशेसंस्थाप्यासनमा
 त्मनः॥उपविश्यार्चयेद्देवीं पूर्वोक्तविधिनातनः॥७॥कल्पयेन्मंडलं तत्रलिङ्गताम्रदंशकं॥सलक्षणं सुविषदंपंचवर्णैः सु
 शोभितं॥८॥स्थापयेत्कलशं तत्रमध्यदेशेददंनवं॥सजलंपंचरत्नाद्यंपंचपद्मवसंयुतं॥९॥तीर्थान्यावाहयेत्तत्रगंगादीनि
 मुनीश्वर॥कुंभोपरिन्यसेत्पानं वंशवर्णावशान्वितं॥१०॥देवांसंस्थापयेत्तत्रप्रतिमां हेमनिर्मितां॥तस्याच्याममेरेदंनुयाम्यावे

वैवस्वतंतथा॥प्रतीच्यावरुणंदेवंसौम्यावैश्ववणाह्वयं॥अग्नेयांपावकदेवंनैर्ऋत्यांनैर्ऋताधिपं॥१२॥वायव्यापवनं
 विप्रशिवांप्रागुत्तरोत्तरे॥ब्रह्मान्तोमध्यदेशेसर्वामेडलदेवतान्॥ग्रहान्संस्थाप्ययःसम्यक्स्वस्रोक्तानुसारतः॥
 कुंडंवास्तुलिकुर्यात्प्रतीच्यादिशि मंडलं॥१४॥पूजनेः-यंकूडंअंस्थापयेत्स्वस्यदक्षिणे॥तथाजलादिकंसर्वेष्वकाम
 भागेप्रतिष्ठयेत्॥पुण्याहवाचनंकर्तुंकलशंपुरतो न्यसेत्॥तत आचम्यविधिवत्प्रात्वागुरुपदांबुजं॥१५॥एहान्
 द्विजवत्सलान्वासेददेवीं गणाधिपं॥देशकालादिकंकीर्त्यपूजयेद्दृष्टिशात्मजं॥स्वास्तिवाचनंकुर्यान्मंत्रैः स्वाग
 तकीर्तयेत्॥कृत्वाभ्युदयिकंपश्चात्सकुर्यान्मातृकार्चनं॥१८॥अग्नेःसंस्थापनकार्यंग्रहादिस्थापनंक्रमात्॥मंडला
 न्तरंमंथीनां देवान्वाहनमर्चनं॥१९॥अग्न्युत्तारणपूर्वंप्रतिमांस्थापयेत्ततः॥एवंसंपूज्यसकलान्कुर्यादासादनंतथा॥
 हुत्वाज्यभागोविधिर्वत्तुआयं गोरिति मंत्रतः॥सर्विषोक्ततिलैः कुर्यात्तुहवनंपा यसान्वितं॥२१॥अष्टोत्तरसहस्रं वा शत
 मष्टोत्तरंमुने॥तथाव्याहृतिभिश्चैवग्रहमंत्रैः पृथक्पृथक्॥कुर्यादावाहितानांचततोत्तरपूजनं॥पूर्णाहुतिवसोर्ध्वोऽसी
 स्विष्टकृत्पावकेहुत्वा नवाहुत्याततः परं॥२३॥सक्षेत्रपालदिक्पालाबलिदानंचपूजनं॥पूर्णाहुतिवसोर्ध्वोऽसीपश्चात्पूजयेत्
 निवेदनं॥एवंनिवर्त्यनिखिलंपूजयेदष्टदंपतिं॥सुवस्त्राभरणैश्चभोजयित्वा यथाविधिं॥२५॥द्विजं व्रतोपदेशारंपूजयेद्
 स्नभषणे॥श्रेयःसंपादयिष्येत्तत्रभोजनाच्छादनैस्तथा॥२६॥देवस्यप्रतिमां तत्रादिजायप्रतिपादयेत्॥पयस्विनीं तथा गा

नमस्तस्मात्प्रभुलक्षणां ॥ २० ॥ प्रदद्याद्दिजमुरव्यायव्रतसंपूर्णहेतवे ॥ शत्रौ जागरणं कार्यं पुराणपठनादिभिः ॥ ततः प्रातः समुत्था
 यन्नालोचनेन यथाविधि ॥ पूजनं च ततो कृत्वा षोडशो रूपचारकैः ॥ २१ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्सश्वात्सकलान् सुलक्षणां
 तत आवाहितान् च सर्वेषां च विसर्जनं ॥ २२ ॥ कृत्वा च नदिकं सर्वे आचार्या यन्निवेदयेत् ॥ स्वयं भुंजीत तच्छेषं धुमिः सह वा
 ग्यतः ॥ एवं यो कुरुते नारी को किला व्रतमुत्तमं ॥ इदं वसोभाग्यमारोग्यं पुत्रयोत्रादिशाश्वतं ॥ २३ ॥ लभते ब्राह्मणो कथं वसते मम
 सन्निधौ ॥ न करोति यदा मोहान् स्त्री जात्या को किला व्रतं ॥ रो रवनरकं भुक्त्वा विधवा स्यात्पुनः पुनः ॥ इतीरिते नो रदका किलाया व्रतं
 स्वैव सर्गविधि मयाते ॥ २४ ॥ सविस्तरं यत्कृष्णान्मनुष्यो मण्डपतपातककोटयश्च ॥ द्वाशो ज्योर्बलनाश्रविलोक्य सिंहैः ज्योः ॥
 मोह्यत्वमपि देवैर्षसं सत्यं वदाम्यहं ॥ २५ ॥ इति श्री स्कंदपुराणे कनकाद्विखंडे शिवनारदसंवादे कोकिलामाहात्म्ये तृतीयाध्या
 यः ॥ ॥ नीरदउवाच ॥ त्वत्समादोत्तु न देव व्रतस्याद्याप न तथा ॥ अपुनाश्रोतुमिच्छामि व्रतं ब्रह्मदृष्टवत् ॥ २६ ॥ यदि याप
 याभित्तो माहा मायेति वाच्यं ॥ कथं दाक्षायणी जातान् ददातु जगत्सने ॥ किंपुण्यं कृतवान् दक्षः पत्नी --- धीमतः ॥ किं
 मर्थं कृतवान् दक्षः त्वयि देव जगत्सुतगुरो ॥ वीरभद्रेण निहितः सद्यतः प्रजापतिः ॥ देवाश्च दंडिताः सर्वे पुनर्यत्तु श्रमं धिनः ॥ २७ ॥
 एतत्सर्वं शेषेण ब्रह्मिणे प्रमथाधिप ॥ शिव उवाच ॥ शृणु नारद देवैर्षकथयामि तवायतः ॥ पुरास्वायं भुवः कल्पे वर्तमाने कृत्यायुगे ॥
 ब्रह्मणो दक्षिणां गुणो ज्ञेयः दक्षः प्रजापतिः ॥ २८ ॥ वामागुष्ठे तस्य पत्नी शतरूपा व्यजायत ॥ स्मृष्टयर्थं ब्रह्मणा सोऽभ्यर्चते पत्न्य
 कः ॥ ॥ आ विभर्तो वरदरादत्तपसो तोतयो हरिः ॥ प्रसन्नोऽस्मि तितेनोक्तं वरं वरयतां भूम्भो ॥ २९ ॥ श्रुत्वा वचनं ब्रह्मणा स्तमुवा

च जगद्वर्तनं ॥ प्रसन्नोऽस्मि यदा देव चराचरगुरुं प्रभो ॥ यामायावरदा देवी स्मृष्टिस्थित्यंतकारिणी ॥ तस्या ममास्तु दुहि
 ता प्रसादात्तव केशव ॥ सर्वोपशक्त्यो न्यास्युर्मे दुहितरान्युत ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ अचिरेणेव काले न तव दक्षसमी
 हितं ॥ ११ ॥ भविष्यति न संदेहो प्रसादात्प्रमजायते ॥ इत्युक्तां तर्धे विष्णु दक्षोपि भवने गतः ॥ ततोचिरेण काले
 न दक्षपत्नी यशस्विनी ॥ संपूर्णं नवमे मासि प्रसूता देववलभा ॥ कन्या कमलगर्भायां सर्वलोकैकपावनी ॥ १२ ॥
 मुहूर्तेऽभिलेखे सर्वग्रहबलान्विते ॥ तस्मिन्काले तु गंधर्वा गगनं मनोहरं ॥ १५ ॥ दिवि दुर्भयोर्ने दुर्ननुश्वापरा
 गणा ॥ ब्रह्मादयो ययुस्तत्र सर्वे लोक्यवासिनः ॥ उसाहं परमं च कुस्तत्रे देवामहर्षयः ॥ स्वयं नाम ददौ चास्या सा वि
 त्री च पितामहे ॥ अग्न्याश्च ब्रह्मा दुहितरः प्रसूता दक्षवलभा ॥ तामुपैष्टा च ज्येष्ठा च सती शिलगुणान्विता ॥ २० ॥
 सा दत्ता ब्रह्मणो वाक्याभार्या च नपि नाकिनैः दाक्षेणविधिना विप्रसति सर्वगुणान्विता ॥ २१ ॥ सप्तविंशति सखा
 का देवो बंदनमो किल ॥ दशधर्मी यदेवैर्कश्यपायत्रेयोदश ॥ एवमुदाहिताः सर्वा कन्या दक्षेण धीमता ॥ ताः सर्वा अ
 वि योगिन्येभर्तुर्नतपरायणा ॥ २२ ॥ कृतकृत्यो न वेद सै प्रजापतिरकल्मषः ॥ रूपशीलगुणैर्युक्तं दृष्ट्वा कन्या गमं प्रभुः ॥ २३ ॥
 इतीरितं ते मम वर्यं जन्म दक्षात्मजायाः परमं पवित्रं ॥ यशस्कारं पापविनाशनं च मदीयलोकातिकरं रहस्यं ॥ २४ ॥ इति श्री
 स्कंदपुराणे कनकाद्विखंडे कोकिलामाहात्म्ये सति जन्मकथनं नाम चतुर्थाध्यायः ॥ ॥ शिव उवाच ॥ यथा दक्षेण विदेषा

मयि सर्वं भवेत् ॥ तदहं ते प्रवक्ष्यामि शृणु देवि प्रसादतः ॥ पुरास्वायं तु वेक्ये तरे च न वेक्ये ॥ विमले पुष्करे क्षेत्रे वकेय
 संपितामहः ॥ २॥ तत्र देवाः सगंधर्वा यक्षरक्षासि किन्नराः ॥ दनुजामनुजा देव्या गुह्यकाचारणादयः ॥ ३॥ सिद्धविद्याधरा
 श्वेदनागाः किंपुरुषाः खगाः ॥ देवर्षयः पितृगणाः तथा राजर्षयो मलाः ॥ ४॥ ब्रह्मर्षयो वसिष्ठाद्याः कश्यपाद्यामहर्षयः ॥ या
 गिनः सनकाद्याश्च रुद्रादेवामरुद्राणाः ॥ ५॥ वसवश्चरकादिव्यास्तथैवोपरसांगणाः ॥ सखिस्तगराश्चैव मेरुमु
 ख्यान्यगोतमाः ॥ ६॥ इन्द्राद्या बहवश्चैव प्रमथैरभिसंरुताः ॥ समागताः कामरूपा ये च त्रेलोक्यवासिनः ॥ ७॥ स
 स्वासने स्तूषविष्टास्तं न मे स्तूष्य पितामहं ॥ तर्चिता ब्रह्मणा सर्वे यज्ञांते मुनिसत्तम ॥ तेषूपविष्टेषु शिलासु दक्षः स
 मासतस्तत्रे विरंचि सनुः ॥ बिलोक्य तं देवगणाः समस्ता शीर्षं जलिकृत्य समुत्थितास्त ॥ ८॥ नाभ्युत्थिता ह्यधि
 केशवो च सनातनः ॥ नाद्याश्चतुरापि विष्णोः ॥ नाभ्युत्थितां मामवलोक्य दक्षः संजातमनुर्मपियेत्युवाच ॥ ९॥ उक्षुत्वा
 जनकायमयं ब्रह्मा विष्णुमेव पितृपिता ॥ इमे मे भ्रातरः श्रेष्ठाश्चतुरः सनकादयः ॥ १०॥ अभ्युत्थानं कनिष्ठेषु
 ज्येष्ठानां नोचितं किल ॥ अयं तु मम जामाता शिवाख्या शिवदर्शनः ॥ विरूपाक्षाश्चितावासः पिशाचानुवरोवराः ॥
 नाभ्युत्थानं देवो तस्मान्मह्यं पन्नगभूषणं ॥ यो निर्गुणः स नृगुणवान्वासिरूपोऽसितायोऽखिलविश्वरूपः ॥ यस्य प्रमा
 णं श्रुतयः समग्रा विदुर्नकाद्योऽपि देवताश्च ॥ ११॥ विदं कुवशो विषमे क्षणाश्च श्मशानवासि जटिलो गरादः ॥ नयस्य मा
 तानपितानवंधुहितोहितेन स्वपरोन कश्चित् ॥ गुरुर्नयस्यास्तिकुलं वशीलं न पूज्यते साधुषु यस्य वृत्तं ॥ नायं हि जः

क्षत्रियैर्वैश्यतो वानचां सजानश्चरमोपि नेव १६ न ब्रह्मचारिनश्चैव हि वनस्थे भिक्षुर्न चायं गुणकर्महीनः ॥ न स्त्रीपुमान्ने
 व वषं उणः शिशुर्न चायं न युवानवृद्धः ॥ स्याधर्मतो यं खलु शिष्यतुल्यः कस्मान्भ्रणामं कृतवान्ममाद्य ॥ इन्द्रविष्य
 यभिमानेऽपि किं स्यात्सदा सर्वगुणैस्त्येन ॥ १८॥ अतः शत्रो मया स्थाणुवाचंश्च पवतु मे खिलः ॥ अद्यारभ्य मया द्युस्मेभा
 गं दास्यति यो हि जाः ॥ यज्ञेतेषां वृथा यज्ञे भविष्यति ममाज्ञया ॥ भवतु शिवभक्ताश्च नीचाः पार्वतिनः शठाः २० एवमुक्ते शा
 यवाक्ये दक्षेण रुषिते न हि ॥ साधुसाध्वीति वक्तास्ते प्रसाभगभ्रगुस्तथा ॥ तं दृष्ट्वा रुषितो त्यर्थं शिलादेन युतो मुने ॥ प्रतिशा
 पं देवो तस्मै नदीक्रोधसमन्वितः ॥ २२॥ शैलादिरुवाच ॥ अभाम्योसि शिवेयस्माकापमुत्सृज्य वानसि ॥ तस्मान्नेव दनं दक्षद
 हिष्यत्यनलः कृतः २३ श्रुत्वा निदोस्मै र्यमुदिता अधमाधमाः ॥ तेषां शिवद्विषां मूर्खकालदंडः पतिष्यति २४ एवं परस्परं शापं
 श्रुत्वा ह प्रमथे र्वतः ॥ अनुक्ते बवचः किंचिदागता राजताचल ॥ अकरोन्मयि विद्वेषं तदारभ्य प्रजापतिः ॥ अत्यर्थं मुनिशादूक
 दक्षो मोहानिरर्थकः ॥ २६॥ इतीदमुक्तं अपि वैरकारणं प्रजापते स्तेवरितं मया देतः ॥ अतः परंपरुत्सियन्मदासुने तं देवते हं क
 थयाम्यशेषतः ॥ २७॥ इति स्कंदपुराणे शिवनारदसंवादे कोकिलामाहास्ये दक्षशापेनामपंचमोऽध्यायः ॥ ॥ शिव उवाच ॥
 रयुदीरितमाकुर्यां शिवस्य परमासनः ॥ पप्लुनारदो धीमान् कथाश्रोत्रे मनोहरा ॥ १॥ नारद उवाच ॥ देवदेव जगन्नाथ श्रु
 तौ द्विषकारणं ॥ दक्षस्वदेवदेव शवदविस्तरशोखिल ॥ यज्ञभागं वर्जयित्वा दक्षो मोहानवप्रभो ॥ तं विनायककार्याणि कथं श्रु
 दानि शंकर ॥ ३॥ दक्षोऽपि कृतवान् किंचित् कृत्वा वैरं तया सह ॥ तन्मा ब्रह्महादेव यथावत् प्रजायते ॥ ४॥ श्रीशिव उवाच
 हंत ते कथं विप्र्यामि दक्षकृत्यं तमादितः ॥ समासेन मुनिश्रेष्ठ समाहितमना शृणु ॥ बहूनि वैरवाक्यानि श्रावयित्वा महामुने ॥

स्वाश्रयं वेगतो दक्षः परि वारसमान्वितः ॥ स्वाश्रमं पतिजग्मुस्ते येन तत्र समागताः ॥ यस्तकार्यं न कुर्वन्ति मद्र्यामुनयो मुने ॥ विनायकं
 जगत्सर्वं व्यथितं स चराचरं ॥ ततः सर्वे मराद्यास्तब्रह्माणशरणययुः ॥ ८ ॥ देवार्चयुः ॥ विजित्तिष्ठन् नो ब्रह्म ॥ न सर्वलो कपि तामह ॥ कि
 मुपेक्ष्य विवयं संभक्तान् पीडितान् सुधया भक्षुः ॥ नामराणां विनायकं कामदं प्रति हि जायते ॥ न शक्यते सर्वे कर्तुं भक्त्या न तु पिना
 किनः १० ॥ वेदविद्विर्मुनिगणैस्तत्रोपायविनाशनः ॥ श्रुत्वा देवगिरिं ब्रह्म प्रोवाच सकलान् सुरान् ॥ ब्रह्मो भव ॥ शृण्वन्तु देव
 ताः सर्वे ये चान्ये त्रमहर्षयः ॥ नोपायोऽस्ति ह वै कश्चित् इति सत्यं मे यदिति ॥ अयुक्तं कृतवान् कर्ममोहादक्षप्रजापतिः ॥ यः सर्वज
 गतां नाथ शमवान् देवमोहितः ॥ १३ ॥ येन सृष्टं जगत्सर्वं स देवो सुरमानुषं ॥ यस्य सत्त्वगुणा हि ह्युभवास्त्विति - कारकः ॥ १४ ॥
 रजसो हं स मुपैभोजनं सृष्टिविधायकः ॥ तामसा भूम्न हारुद्रो जगत्संसारकारकः १५ ॥ येन सर्वं मिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं स चरा
 चरं ॥ येन सर्वं मिदं व्याप्तं त्रैलोक्यं स चराचरं ॥ यो देवः सर्वं देवानां सर्वेषां पतिरिष्वरः ॥ स्वयं यज्ञः स्वयं मंत्रः स्वयं क्रुत्स्व
 य हाविः ॥ स्वयं वह्निः स्वयं होता यजमानः स्वयं शिवः ॥ सर्वं दत्तं सर्वं गमाक्षी सर्वं कामफलप्रदः ॥ यज्ञेशो यज्ञकथं यज्ञः सर्वयज्ञपराय
 णः १८ ॥ तेन सार्धं कृतं वैरं दक्षेण कृतवर्दिना ॥ अतः सर्वं पि गच्छं दक्षकालविमोहितं ॥ करिष्यति सका र्याणि चोदक्षो दश
 ते मराः ॥ श्रुत्वा ब्रह्मणो वाक्यं स देवाश्च परमर्षयः ॥ दक्षाश्च ममथान् गमुस्सर्वं विबुधसन्तमाः ॥ नानुदृष्ट्वा प्रजया मास सत्कारेण
 प्रजापतिः २१ ॥ किमागमनकार्यं वस्तुनां ब्रह्म गतजराः ॥ देवार्चः शृणु दक्षविनायकं कथं जीवामहे प्रभो ॥ सर्वं कर्तुं क्षमं कश्चन
 रुद्रभागं विना प्रभो ॥ यज्ञं विना कथं नृपि देवानां हि भविष्यति ॥ २३ ॥ प्राणायामो विषयं जाना विनायकं मुदुर्षयः ॥ अत्रोपा
 यो विधातव्यो यज्ञकार्यं यथा भवेत् ॥ दक्षकथं क्षेमभक्तमद्यत्तिर्यजुर्भुजां तथा ॥ ममायुक्तं कृतं कर्ममोहात्क्रोधवशेन च
 स्थाणुर्भागं वर्जयित्वा पुनर्दत्स्यामि देहं ॥ अवहात्रेया भविष्यामि लोके पुत्रा कृतो यथा ॥ २८ ॥ अतः स्वकिसामर्थ्यादिभिः

सुरगणैः सह ॥ विनारुद्रं करिष्यामि यज्ञं देवार्थं सिद्धये ॥ यज्ञविघ्नकरः कश्चित् यदाहं त्रगुमिष्यति ॥ तदहं कल्पयिष्यामि य
 था कालश्चराचरं ॥ एवं मुदुर्ते मनसि प्रजेशो विचिंत्य देवर्षिगुणानुवाच ॥ करोमि यज्ञं सुप्रसुरसोरव्यदेतो विनेवरुद्रपति
 विप्रवर्गान् ॥ इति स्कंदपुराणे कोकिलः ॥ माहात्म्ये शिवनारदसंवाददक्षयज्ञनिश्चयो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ श्रीशिव उवा
 च ॥ कृत्वा निश्चयं दक्षः सर्वा नाहं यमंत्रिणः ॥ क्षिप्रमाज्ञापयामास यज्ञोपकरणादिकं ॥ १ ॥ कृत्वा दक्षाज्ञाय सर्वं
 मंत्रिणो मंत्रिको विदः ॥ संपाद्य विधिं सर्वं प्रभवेत्तन्निवेदितं ॥ २ ॥ यज्ञोपकरणं सर्वं सिद्धिं तात्वा प्रजापतिः ॥ ऋषी
 नाहं यथा मासयत्त कर्म विशारदान् ॥ ३ ॥ वसिष्ठः कश्यपोऽत्रिश्च मार्कंडेयोऽथ मुद्गलः ॥ भारद्वाजोऽथ मांडव्यो गोत
 मस्तु पराशरः ॥ ४ ॥ जमदग्निर्भृगुः कण्वो गगो गालवने ध्रुवः ॥ अगस्त्यपर्वतश्चैव पुलस्त्यश्चांगिरा मुनिः ॥ ५ ॥ एते चान्ये च
 बहवो ऋषयः शंसितो ब्रह्माः ॥ आहूता यज्ञकार्यार्थं दक्षेण सकलत्रगाः ॥ ६ ॥ पोलस्त्यसहितः शक्रो हरिलक्ष्म्या सम
 न्वितः ॥ देवदानवगंधर्वा पिशाचोरगरक्षसाः ॥ नागाः शेषमुखाः सर्वे सर्पाश्च तक्षकादयः ॥ मिर्वाद्याश्चैव तत्रैव
 सागराः सारितोऽखिलाः ॥ मनवो मानवाः श्वेव यक्षाश्च दानवर्षभाः ॥ आदित्याश्चैव देव्याश्च वसवो मरुता गणाः ॥ ८ ॥
 धर्मादयः प्रजाप्यक्षाः सपत्नीकाः क्षपाकरः ॥ एते वै सकलत्राश्च समाहूताः प्रजाधिपाः ॥ यज्ञार्थं आगतास्तैव सर्वे यज्ञ
 दिदक्षवः ॥ सत्कारेणार्चिताः सम्यक् दक्षेण विधिना मुने ॥ १० ॥ स्वर्णनलंगले नाथ कर्षयित्वा वसुंधरां ॥ यज्ञार्थं शो

ध्यामा सुत्री लणवेदपाशाः॥ वेदिकाशिल्यकाश्चक्रवर्जवेदार्थचित्रिताः॥ सुवेणेन सुवेणेभ्यः पूर्णानि सदनानि च
 विविधाराशयस्तत्र स्तूपकारेभ्यः कल्पिताः॥ कल्पद्रुमो धवलाणो भूषणानो च राशयः॥ १४॥ पराधसंख्या इ विणचिंता
 मपि समन्वितं॥ कामधेनून् इत्यानन्तरमाणा सरितो मलाः॥ पयोदधिघृतक्षौद्रसिताभिः परितानि च॥ अमरव्यानि त
 उगानि कल्पितानि पृथक्पृथक्॥ १५॥ सुधारससमानानि मिष्टानि विविधानि च॥ यावंत्योषधे धातव्ययावत्या दिविता
 रकाः॥ तावंत्यो गाः समानीता अश्वाश्च मणिभूषिताः॥ दास्यो दासश्च दक्षेण दक्षिणार्थे द्विजोत्तमाः॥ १८॥ कल्पिता महतीत्य
 व्रसभा नीवमनोरमा॥ स्वर्णस्तम्भशोभैर्युक्ता विनानैरभिमंडिता॥ सुकटादाम विचित्रैश्च दिव्यासनसमन्विता॥ अति तेजोवती
 रम्या दिव्याभावगुणान्विता॥ २०॥ कामरूपा सर्वकामा निर्मिता विश्वकर्मणा॥ त्रैलोक्येयानिरत्नानि तानि सर्वाणि नारद॥ आनी
 तानि सुरैश्च दक्षस्य प्रियकाम्यया॥ तत्रोत्तिष्ठिषु लोकेषु दक्षयज्ञस्य यन्त्रि॥ २२॥ एवं कृत्वा तु सभारान् यासिकान् यज्ञसिं
 सुलक्षणा नि कुंडानि कुंडानि पट्टभिर्द्विजैः॥ २३॥ संपाद्य विधिबत्सर्वदक्षो विधि विदां वरः॥ स्थापिता यत्तरक्षार्थं दशादिषु सुरेन
 माः॥ प्राच्यां शक्रो यमो यास्यां प्रलीच्या सलिलाधिपः॥ उत्तरस्यां कुबेरस्तु बन्दि कोणे विभावसुः॥ २५॥ नैर्ऋत्यां निर्ऋतिर्देवो वा
 यं आपव नो धुने॥ ईशान्यां चंद्रमुख्यस्तु धातोर्धर्मधो-युतः॥ कार्यार्थमपि देवो व्रता दक्षेण धीमता॥ सभासदामर्चनार्थं गो
 विंदो विनियोजितः॥ वरुणो पाद्यदानार्थं दानार्थं तु पुरंदरः॥ केशाभ्यक्षो ह्येवोत्तमस्तु विधुपादाभिर्वंदने॥ २८॥ पाकार्थं रोहिणी
 देवी रमा च परिवेषणे॥ सर्वेषामर्चनार्थं जतादेवी सरस्वती॥ यस्मिन् कर्मणि ये योग्यास्तत्र विनियोजिताः॥ एवं कृत्वा
 विधानं तु यज्ञार्थं मूर्तिजो वताः॥ मार्कंडेयो भवेद्ब्रह्मा आचार्यस्तु स्वयं भगुः॥ होता मुनिर्भरद्वाजो उद्गाता कषिरंगिरा॥ ३१॥

उपदृष्टवसिष्ठस्तु सभ्यो विलसत् सभासदः॥ स्थापिता वन्दयस्तत्र गार्हपत्यादयस्तत्रः॥ दक्षो रीक्षो प्रविष्टस्तु सपत्नीको द्विजोत्त
 मानः॥ स्तुतान् तान् चित्वा तु उपविष्टः कुशासेन॥ ३३॥ पुण्याहोपशोभेभ्यश्च इजानां पूरितं जगत्॥ तस्मिन्क्षणे विप्रवरा
 दधीचिसमागतः शिष्यगणैः समन्वितः॥ दिवाकराणां दुसमप्रभावाः प्रजापतेर्यज्ञमिन्द्रिदक्षुः॥ इति श्रीस्कंदपुराणे कनका
 द्विखंडे शिवनारदसंवादे कोकिलामरालये दक्षयज्ञारंभो नाम सप्तमोऽध्यायः॥ ॥ श्रीशिव उवाच॥ प्रजापतेर्यज्ञमसौ वि
 लोक्य तथा मरान् शक्रमुखान् नानाशान्॥ अनूपमां संपदमित्युदीर्णं जगत्॥ दधाति रुपाय॥ १॥ दधाति रुपाय॥ ने
 तादशौ यज्ञवरः प्रविष्टो पुरा प्रजापदाशनं च विसेपत्॥ मया विधातुर्वरुणस्य चैदानीं न्यस्य कस्यापि क्रतुर्विधांस्ते॥ न यथा
 धाप्यशो न विभात्ययं क्रतु यथा हि कायोऽयं सुरंगकुक्षिलं॥ मनो हस्तविप्रमदापितुं विना योते विना यो हनु भूषणवे॥ ३॥
 न यो विनो या हि यथा विभाति विनो नृपं सैन्यमतीव वदं॥ विमंत्रितो भूपतयो विना कं यथानभो रदुविनानिभम्॥ ४॥
 तथा भवो वै भव-लेदीयो मत्स्यश्च नो भाति विरंचि सता॥ यथा प्रदीपो दुतभुक् चित्तास्तत्रैव दक्षः क्रतुरादयमिषं॥ ५॥
 श्रुत्वेवं वचनं तस्य दधीचेः परुषाक्षरं॥ दक्षप्रजापतिकुहो इदमाहो द्विजर्षिभं॥ रक्षतवाच॥ किमर्थमागतो सिते केनाना
 स्यान्मर्लं॥ मंदजन्मसि किमोक्तान् अतोत्ताका यो न श्रयं॥ ७॥ चित्तास्तत्र सभेयं तं कथं तं कृतवानसि॥ यत्तद्वाः संगं
 धवी विष्णुसुरव्याः प्रसादतः॥ शक्रो द्यापरिचर्यार्थं यस्मिन् यज्ञे नियोजिताः॥ महर्षयो वशिष्ठाद्याश्चैतानि विद्वद्वरा
 नाः॥ त्रैलोक्यरत्नजातं यत्तद्दहास्ति मम वैकृतो॥ कस्मात्तयानि दाना यं कुतस्तं क्रतुसदमाः॥ ११॥ हरियतो हरिर्मजो

रश्मिं हरिर्हजः ॥ हरिर्हो ज्योः हरिः कर्म यजमान स्वयं हरिः ॥ हरिर्हो त्रिकु हरिर्विनं हरिः सर्ववराचरं ॥ हरिरेव परं ब्रह्म सर्व हरि
 मयं स्मृतं ॥ सह हरिरेव या सार्धं इहा तृप्तिमाप्नुयुः ॥ अतः क्रतुरयं धन्यो यस्य स्वाभी हरिस्वयं ॥ ३ ॥ मंदे त्वं न जानीषे तत्तत्त्वे
 रं मज्ज्यसि ॥ यस्मै पितृमहत्स्व हृदमुग्रप्रदर्शनं ॥ नमो हं मुदजा नाम वेद मार्गबहिष्कृतं ॥ नाधिकारोऽस्ति तस्य दत्तं मुनि
 म्यमहाकृतौ ॥ १५ ॥ वर्णाश्रमविहीनस्य साधुवृत्तौ स्मृतं स्वयं ॥ स्मशानवासिनो नित्यं किं ममास्ति प्रयोजनं ॥ १६ ॥ मुनि
 चारविचारस्य ब्रह्मस्य विचारः ॥ चर्मावरधरस्य हं किमिहास्ति प्रयोजनं ॥ १७ ॥ चित्ताभस्मानुरूपस्य पन्नगाभरणस्य च
 नृकपालकरस्तस्य किमिहास्ति प्रयोजनं ॥ दधीचे किं बहुकेन नाकृतोऽत्र स्मरार्दनः ॥ बद्धं त्वं चिदापाणं तस्मात्पिपस्य
 ग्यतः ॥ इति दक्षगिरिस्थत्वा हरिर्निदासमान्वितो ॥ दधीचिः क्रोधात्तं प्राक्षा ब्रवीदक्षमिदं वचः ॥ २० ॥ दधीचिरुवाच ॥ हरिर्नि
 सिपापात्मन हरिस्तोषि प्रजापते ॥ तत्त्वं नैव विजानासि मूढत्वमसि केवले ॥ यो हरिः स शिवो दक्षयः शिवः स हरिस्ततः ॥ पि
 नाकिं पुरुषोत्तमं प्रकृतिर्मधुसूदनः ॥ शिवादन्यो हरिर्नास्ति हरेरन्यः शिवो न हि ॥ प्रभान्वो विप्रो ज्योत्स्ना यथा मे उप्य
 ताधुवं ॥ २३ ॥ इदं त्वं तलिले वा यो न लतं न यतंतथा मधुविश्रमातथा विहृष्टशिवेशो जनादेनः ॥ उभयोर्भेदकं नार्थं शब्द
 यालिंदुमोलिनः ॥ शौरव नरकयति यावदाभूतसंप्रवृत्तं ॥ तत्तु केवलवर्गेण शर्वेण च विशेषतः ॥ भेदे कृतं शिवविष्णुशक्ति
 तासिनरकंधुवं ॥ २६ ॥ दधीचिर्वचनं श्रुत्वा दक्षो मन्युवचो ब्रवीत् ॥ रुद्रं विनैव मया यत्करिष्यामि क्रतुक्रिया ॥ उत्तिष्ठ ग
 ल्गच्छाशुन संतत्र प्रयोजनं ॥ नो चेत्तं शापयिष्यामि यथानेव प्रजल्योऽसि ॥ इति क्रूरवचः श्रुत्वा दक्षस्य मुनिपुंगवः ॥ सन्ततद
 दयः क्रोधादिदवाक्यमुपाहरन् ॥ २७ ॥ दधीचिरुवाच ॥ इति गच्छा मीदृशं त्वं न स्वाश्रमे गतधीषणं ॥ क्षमस्व भगवद्देवा
 स्तानुबोधिविशयात् ॥ संशापमुत्सृज्य गनोदधीचिस्वमाश्रमं शिष्ययुतो महांसो ॥ नतः समुद्रं गमनाभ्युव प्रजापतिः

शापगिरिस्थत्वा ३३ इति श्रीकोकिलामाहास्ये स्कंदपुराणे अष्टमोऽध्यायः ॥ श्रीशिव उवाच ॥
 गते दधीचौ विप्रैर्बुद्धिभूतैश्च प्रजापतिः ॥ कृत्वा भिक्षां यमास यत्तु कर्म यथाक्रमं ॥ स्वाहाकारवपदकौरे ह्ययमानो वि
 भावसो ॥ हरिर्गंधस्तुङ्गं ध्याय्यो घ्राणं सभासदो ॥ उल्कापातो बभूव त्रिवर्षं हविरे घनः ॥ भूमिकं पौदिशं दाहो निर्घा
 तो दारुणो महत् ॥ ३॥ ववो वायुस्वरस्पर्शोऽस्त्रं न तिक्रूरपाणिनः ॥ निमित्तान्यतिघोरानि दृष्ट्वा तत्र सभासदः ॥ ४ ॥ वि
 मनस्का बभूवुस्तं पुरारिभवं शंकिताः ॥ एतस्मिन् तरे वायुदक्षिमुत्थाय नारदः ॥ ५ ॥ आगत्य मम पाश्वर्तु सभासदं तं
 मां पुनः ॥ यत्तं स्तुकीर्तयामास सर्वं लस्य मशेषतः ॥ ६ ॥ निषेदयित्वा वृत्तांतं पुनर्यत्तं गतानिलः ॥ किमेनारदयत्तेन
 यत्तं भाग्यनवापुनः ॥ ७ ॥ इति मत्वा स्थितश्चाह स्व - नेक्षुर्ध्यानसः ॥ प्रणम्य मां पुनरावाच कृत्वा जलपुटात्
 दा ॥ अहमेव गच्छिष्यामि द्रष्टुं यत्तं पितुं मे मां ॥ ८ ॥ जीवितेश्च ममानुज्ञां दातुं महेशि शकर ॥ स्वप्नमादेन देवराज
 नकंचैव मातरं ॥ ९ ॥ शिव उवाच ॥ नानुज्ञाते प्रदास्यामि गंतुं जनकं मे दिशो न हितस्य तयि स्नेहो मयि वाद
 क्षनं दिनी ११ अतो नार्हसि गंतुं त्वमनाहूता विशेषतः ॥ सत्युवाच ॥ अनाहूताथ ता गच्छति पितुरतिकं
 ॥ कन्यास्तत्र न दोषास्ति इत्यनुर्विबुधा जनाः ॥ तस्मादाज्ञां प्रयच्छाशुर्गमनाय पितुर्गृहे ॥ शिव उवाच ॥ मया दिजेन
 काशारमनाहूता वराननां गमस्थि - महादोषा भवत्येवं न स शयः ॥ १५ ॥ माहं पितुं तं दक्षो भागो विप्रिमम

वाजिते ॥ अतस्त्वद्रमनं नवनक्षेत्रं वरवर्णिनि ॥ १५ ॥ तव पित्रा हि शत्रो भूतं निंदा कृता मम ॥ समक्षं देवदेवानां म
 भागोऽस्मान् कृतं कृतौ ॥ १६ ॥ अतः स्वयानगतं व्यसहमानं दनं पितुः ॥ समुल्लंघ्य ममाशौचेत् गच्छसि त्वेपितु
 र्गृहं ॥ १७ ॥ प्राणान्तिके महादंडं स्त्वयि साध्यापतिष्यति ॥ क्षमोपक्षमवत्क्षान्तं सर्वतस्य दुरात्मनः ॥ १८ ॥
 प्रीत्योत्तममहादेविसत्यं सत्येन संशयः ॥ अयुक्तं तत्र यानं ते यानादपनयो महान् १९ दक्षस्य दृष्टेनास्ति
 प्रीतिस्तव सुरार्चिते ॥ समाहितेन मनसा स्वाश्रमे रूढीयतामिह ॥ २० ॥ श्रेयो भर्तुः समीपितुं वा सोऽहिवर
 योऽपि तां ॥ नरपितुर्गृहे तदसत्यमुक्तमिदं स्वया ॥ मितं ददामि हि पितामिह तं प्राप्तामि तं सुतः ॥ अमितस्यैव
 क्षमार्भतां रं कानपूजयेत् २२ गुरुं रग्निं हृज्जातीनां वर्णानां ब्राह्मणो गुरुः ॥ पतिरेव गुरुर्ब्रह्मणो रतिशस्त्रावि
 निश्चयः ॥ २३ ॥ सर्वदेवमयो भर्ता सर्वतीर्थमसौ ध्रुवः ॥ विना भर्ता गतिर्नास्ति योऽपि तां वरवर्णिनि ॥ २४ ॥ अ
 हितं कुलजातीनां समाजोऽस्य दर्शनात् ॥ तीर्थं वतर्तपो वापि यच्चान्यन्नमनसि प्रियं ॥ २५ ॥ धर्मे विरोधनं का
 र्यं निरखिलं भर्तुराज्ञया ॥ तीर्थस्नानार्थिनी नारी भर्तुः पादोदकं पिबेत् ॥ रोरवं नरकं यांति भर्तारोऽष्टियाध
 मा ॥ भर्तुः प्रत्युत्तरं वृत्तिर्या नारी क्रोधतपरा ॥ २६ ॥ सारा मा जायते न निर्जनं कानने वकि ॥ दृष्टिं विवृणुष्व
 तु ममिष्टमभ्याति केवलं ॥ २७ ॥ स्वपुरावा सिनासा स्याद्गुली वृक्षलं विनी ॥ मरुजं ददरिद्रं वारोगिण

वाजराच्चिन्वितं ॥ २८ ॥ यावमन्यति भर्तारं सा याति नरकं चरं ॥ स्वभर्तारं परित्यज्य यान्यस्मिन्कुरुते रतिं ३०
 तामसीयौ निमज्जेति भुक्त्वा दारुणयातनां ॥ कलहं कुरुते भर्ता सार्धं यार्जितानि शं ॥ ३१ ॥ कुंभीपाकं चिरं गवागर्दभौ
 जायते भुवि ॥ भर्तुर्वाक्यं समुल्लंघ्य यावुर्गदात्मने वचः ॥ ३२ ॥ अभिमानाच्च मे ॥ द्वाच सा याति नरकं ध्रुवं ॥ अमोदेवी नगं
 तव्यं मम वाक्यात्पितुर्गृहं ॥ ३३ ॥ ददादृष्टसि चेद्देतदा प्राप्नोषि किं लिषं ॥ स्नेहात्तव मया प्रोक्तं वरारोहे सुकुमुदः ३४
 एवं मनोऽतुं विमलं वतथ्ये वचः पुरारं रमराचिन्तं धि ॥ श्रुत्वा सती पद्मदलायताक्षी सर्वस्य नेत्रायति मित्युवाच ३५
 इति श्री स्कंदपुराणे कोकिला महात्म्ये शिववाक्यं नाम नवमोऽध्यायः ॥ सत्युवाच ॥ असंशयं मे हृष्टानं मयि स्ने
 हास्ति ते ध्रुवं ॥ अनुग्राह्यास्मि ते नाधनमेवास्ति विचारणा ॥ तत्पादपद्रादन्यत्र मनोमधु करो मम ॥ नापसर्प
 तु देवेश सत्यमेतद्ददाम्यहं ॥ तथा पिष्टं गुविंताप्यं च दारुकगणार्चितं ॥ विवाहसमयारभ्य नगतास्मि पितुर्गृहं
 साहंतं द्रष्टुमिच्छामि पितरं मातरं च तां ॥ यद्यप्यपकृतं तेन पित्रापि गतबुद्धिना ॥ ३६ ॥ मनस्वरयते कान्तं सोऽहं दानुस्त्रो
 स्वभावंतः ॥ यतोऽपि नमपादष्टः शंभो कस्यापि कुत्रचित् ॥ ३७ ॥ अतः पित्रालयं नेतुमाप्तापयन्तु मम भव ॥ मनसोऽनिवार
 तान्नाहं स्नातुं क्षमामभो ॥ ३८ ॥ पश्यामि त्वत्सदेन यत्तं च भगिनी गणः ॥ अवश्यं जनकं चैव सुहृदं दया निवे ॥ ३९ ॥
 मां विलोक्य प्रजाध्यक्षो दक्षोऽहं हितवत्सलः ॥ त्वयि द्वेषपरित्यक्तं ध्रुवं शं वै करिष्यति ॥ ४० ॥ त्वत्तद्वचनं देव्या स्नेहाद्देह

दयो हरः ॥ प्रोवाचास्ये प्रिया ये सहित वाक्यं हि शो न क ॥ ९ ॥ श्रीशिव उवाच ॥ यद्यस्ति कं छात वयं जीवो यो यं
 तथा हं प्रकरोमि दक्षजे ॥ यथा न केनापि कृतः पुरा प्रिये तथा करिष्यामि सरोजलोचने ॥ १० ॥ सृजामि सृष्टिं तव देवि
 हेतोश्चैवाचराणां विधिपूर्वकानां ॥ यद्यस्मिन् करोम्येव अवश्यं ममाहिमं ज्ञेयं कालयेत्वं ॥ ११ ॥ नयद्यभा गस्यम
 मास्ति वांछा मानो न वांछा मि न चापमानं ॥ सर्वमपीशोस्ति जगच्च तस्मिन् स्थितोऽस्य हं सर्वकंदं मुकुच ॥ १२ ॥ त्वुत्पियेक
 त्वमिहामिकायेन मनसा गिरा ॥ अतो नाज्ञापयिष्ये त्वां गमनाय पितुर्गद ॥ १३ ॥ विपरीतमतिर्दक्षो गविष्ठो जन
 कैस्तथा ॥ न कदापि त्वयि स्नेहं वर्धयिष्यामि पूर्ववत् ॥ १४ ॥ करिष्ये त्वपमानं ते निदाचममस्तु वने ॥ तत्तु श्रुत्वा ते महदु
 खं माजीवी न दुर्विष्यति ॥ १५ ॥ मा ब्रजते पितुर्वै स यथा धेनुर्वकास्य द ॥ गच्छति चेत्तदुदात्ताधी पुनस्त्वमानं पश्यसि
 सत्यमेव विजानाहि नानृतं हि मयोदितं ॥ इत्युक्त्वा सामया देवी मा मुवाच महा मुने ॥ सत्यवाच ॥ सत्यमुक्तं महेशा
 नमयि प्राप्तिं भवावय ॥ तथा पितुर्वाक्यानां स्मृतिं जीतो न महदि ॥ १६ ॥ यथा तूडि दृष्ट्वा मेघे संसृतिं न करोति
 च ॥ अतः शोभोगमिष्यामि पितुर्देवमंदिर ॥ १७ ॥ प्रयच्छाशमहादेव यदिते नुग्रहो माय ॥ त्वत्प्रसादात् स यच्छामि
 पितरमातरमूखा ॥ १८ ॥ अथ वेदयमानं तु करिष्यामि पितामम ॥ करोति त्वं निदाच न सहाभिकदाचन ॥ तदा तदु
 हतो देहात्त्याज्यो यवरदर्वभ ॥ दधावद्भोगमिष्यामि पतंगमनुजीरुय ॥ १९ ॥ उत्सृज्य मिततो गेहात्तदुक्तं सत्यपत्ति
 नः ॥ पुनः सेवा करिष्यामि तव पादाब्जयोः शिव ॥ नाहमद्यक्षमा देव मनसो वेगरोधने ॥ इत्थं कातुरुरो दाथ को धनकलु

१०

षीकृता ॥ समुत्थाया सनात्तर्णं पद्मा मेव ब्रजे सति ॥ तद्दृष्ट्वा क्षुभितो रुद्रो नंदिनं प्रत्युवाच ह ॥ २० ॥ नंदिना उवाच
 त्वेनां हारुणां प्रमथेः सह ॥ यज्ञे प्रजापते रस्याः पितुर्मै प्रिय कारिणः ॥ शंभोस्तद्वचनं श्रुत्वा देवदेवस्य श्रुतिनः ॥
 सती सतरमागत्य ब्रुमिः प्रमथेः सह ॥ देवी प्रदक्षिणी कृत्य प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ स्वपृष्ठं तां समा रोप्य जगाम
 त्वरया मुने ॥ अप्रणम्य महादेवमकृत्वोत्तप्रदक्षिणां ॥ अनुत्का वचनं सत्यं क्रोधा रुणितलोचन ॥ दृष्टं नंदि
 नमारुह्य गणैः कतिपयैः सह ॥ उद्दिश्यासा जगामाशु जनकस्य निवेशनं ॥ निवार्यमाणापि मया सती यं मुहुर्निवे
 शं स्वपितुर्नगाम ॥ स्वमृत्यवे नेह मुने प्रधानं स्वपोरुषं वाच पराहि देवं ॥ २१ ॥ इति स्कंदपुराणे हिमाद्रिखंडे शिवना
 रदसंवादे कोकिला माहात्म्ये सती गमनं नाम दशमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ शिव उवाच ॥ अथा जगाम सा साध्वी प्रमथेः
 विवारिता ॥ दक्षप्रजापते विश्वयवासावभवत्कतुः ॥ स्थापयित्वा गणां स्तवद्वारे नंदिमुखा चैव गणान्ते काकि
 नी जगामासु सती स्वपितु रंतिकं ॥ तां दृष्ट्वा शतरूपा सा कन्यकां करं वर्णिनी ॥ स देवर्षे सहसोऽथाय समा लिख्य विरं
 हदि ॥ त्वेहेन भूषयामास सा वस्त्राप्तरणे स्तथा ॥ सोऽर्यो जहस्तु सत्या वीक्ष्य प्राग्व सनादिकं ॥ २३ ॥ भगिन्यो वा
 च ॥ केयं स मागता मातः काषायां वरधारिणी ॥ भस्मविता च जटिला शंखा भरणभूषिता ॥ इत्युक्त्वा जहस्तुः स
 र्वी सती वीक्ष्य मुहुर्मुहुः ॥ सोतो कोटित्यतां चैव चापत्यं च विलोक्य सा ॥ स्वप्राकारं गोपयित्वा जगाम पितु रं
 तिकं ॥ दक्षस्वतनया वीक्ष्य स्वेह विह्वलमानसः ॥ तां प्रोवाच वसरो हां सती सत्यपरायणा ॥ मुदितो ॥ स्मि
 भृशं वत्ये तं वागमनमात्रतः ॥ त्वदास्ये दृश्यं वीक्ष्य प्रवृत्त्यो स्मिन्करवाचने ॥ आगच्छोपविशस्वाशुसम्यक् देवित्व

याकृतं॥ यदागतामिमोदं मातरं च न पालयन्ती॥ सतीरुवाच॥ नितरां मुदिनोसितं ममागमनमात्रतः॥ ना
 कृतास्मिन्वाकस्माद्यथेतामसहोदराः॥ आकारितास्तथा सर्वसुहृत्संबन्धिनः पितः॥ ११॥ नाकीरितोऽप्रभो
 कस्मात्तमममर्तामहेश्वरः॥ दक्षउवाच॥ शृणु वत्से प्रवक्ष्यामि नित्यं त्वं वृत्तमादिनः॥ १२॥ नापराधोस्ति मे दे
 वी त्ववापि वरदक्षमे॥ दक्षितोस्मि विरंचेन ममपित्रानसंशयः॥ १३॥ येन संवोदितो हं त्वामादानस्मै दुःखं
 ने॥ निर्गुणाय विरूपाय विशाचानुवराय च॥ १४॥ अगोत्राया कुलीनाय दुःशीलाय विषाशिने॥ विनाभस्मा
 नुलेपाय महास्मशानवासिने॥ १५॥ ब्रह्मणः शिरसो दंत्रे सर्वमंदारकारिणे॥ कामधायकृतधाय मिथ्या
 रूपगुणाय च॥ १६॥ एतादृशाय दत्ताय वराय वरवर्णिनी॥ नाशहंकारणं बाल्ये तवैव कर्मकारणं॥ १७॥ प्रा
 तासि यद्यदयो ग्यापिते देवं बलवन्तरं॥ त्वं स्वभावेन सोम्यासि स च उग्रतरः सदा॥ सुलोचनासि भेदे त्वं सशि
 वो विषमक्षः॥ सुधाकरमुखोऽसि त्वं स च भीममुखो भवः॥ १८॥ स्त्रीपुत्रं रत्नं भूमीसि स देवेषु सुराधमः॥ न च
 यो न्यासितस्मे त्वं यथा शूद्राय वै श्रुतिः॥ २०॥ किं वदस्ते न भो वत्से ब्रह्मणामुषिनोऽस्म्यहं॥ वचसोऽयस्य विधासा
 मया दत्तासि शंभवे॥ २१॥ ईदं विधुं न जाने हं रत्नं विबुधाधमं॥ दृष्टे वत्स न गुणान् स्मिन्साधुमार्गीस्मि त
 तः शिवः॥ २२॥ नाकारितोऽसौ मया देवी न वभर्ता मिगर्वितः॥ इत्युक्त्वा सा तदापित्रा प्रोवाच पितरं प्रति॥ २३॥
 सत्युवाच॥ सत्यमुक्तं सयातातना हं योग्यासि शंभवे॥ क्रादं गुणमयी शक्ति क्वचं शंभुगुणाकरः॥ २४॥ ध्यायेत् ११

योगिनो नित्यं यं सदा हृदयो बुजे॥ ये अर्चयन्ति
 देवशो देवतां कृच्छिभिः सदा॥ २५॥ यस्य भ्रमं गमात्रेण पतितं भुवनानि न॥ यस्य लया जगत्सर्वं समुद्रतचरं॥ २६॥ यो द
 वः सर्वदेवानां भूतो यो यज्ञभावनः॥ भूतलालं न जानीषे साक्षिना न रूपाणि॥ २७॥ गवेषणगतबुद्धिस्त्वेतथा जलं स्य मगलं॥
 नृत्वं क्षमासि मादा तु शिवा मय रमात्मने॥ २८॥ मम भाग्ये न दत्तासि पीयूषं करमौलिने॥ नात्र त्वं कारणं दक्षे न च ते जन
 को विधिः॥ २९॥ शिवपादां बुज प्राप्स्ये मम भाग्यं हि कारणं॥ भर्तुर्वीर्यं स मुहं ध्याय दत्तास्मि समागता॥ ३०॥ त्वं दत्तं किं प
 जानाथ प्राप्तां हि तत्फलं मया॥ किं तु वक्ष्यामि भर्तारं भर्ता किं वां वदिष्यति॥ ३१॥ सहसा तं न जानामि शिवमायाविमोहि
 ता॥ याभ्यं पृथग्पुनानायां भर्तुर्निहासकं लिखितः॥ ३२॥ नायति शेरं चोरं यावदद्रुते स फलं॥ मया भर्तुः श्रुतं निदा कदा ज
 तं न जानानां॥ तिर्यग्योनिमतश्चाह गमिष्यामि न संशयः॥ अन्यत्वं गुणप्रमाध्यक्षयत्वे मा मुक्तवानसि॥ ३४॥ शिवाय त्वं न यो
 ग्यासि त्वं सत्यं न वभर्षितं॥ त्वं भुक्त्वा तरो नित्यं शिवं देवपरायणः॥ ३५॥ शिवनिदापरोऽसि त्वं पापी न्यात्वत्समः कुतः॥ त्वं दं
 तः समुत्सं न शरीरं मां कं प्रभो॥ ३६॥ नैव योऽयं शिवाय स्मे ततो वदोक्षि पाथ्यहं॥ जलं योग्यं न विप्राय यथा वं डालरू
 पं॥ ३७॥ तथा त्वं देहजो देहो मम योग्यो न शंभवे॥ तस्माद्देहो दह्यामि शरीरं त्वं न वदं॥ ३८॥ शिवयोग्यं करिष्यामि
 सत्यमुक्तं हि दं मया॥ दक्षं स माभाष्य सतीति वाक्यं दृष्ट्वा पुरो विप्रसमिद्धमग्निं॥ सस्मृत्यभुत्ते श्वरणा रविदं कुताशने
 सात्यपतत्तदीप्ति॥ ३९॥ इति श्री स्कंदपुराणे कनकाक्षिखंडे दक्षिणामाहात्म्ये शिवनारदसंवादे सती देहविसर्जनं नाम
 एकादशोऽध्यायः॥ ॥ शिव उवाच॥ यथा जलं जले स्निग्धं जले मेव हि जायते॥ शिवो वक्षो मती देहो वक्षिरे वा भवतु न॥

यथा पावक संसर्गैर्पूरायाम दृश्यतां ॥ दाशायण्यास्तथा देहांतर्हितो बह्निः संगमात् ॥ २॥ ततः साको किलाभ
 त्वाउ प्रपातविहायसि ॥ अंतरिक्षलिता रक्ष मित्युवाच न पत्निनी ॥ ३॥ श्रेणुम इव नंदस्य यद्वस्वीमि प्रजापते ॥ जीतो
 स्मिको किलाताते भर्तुर्वीर्यविलोपनात् ॥ ४॥ त्वया च निदिता यथं चराचरगुरुः शिवः ॥ तस्मात्तवा शरोरत्नं स ॥ ५॥
 निमखानलः ॥ ५॥ विरापस्तव देहो यं पतिष्यति धरातले ॥ स ह सर्वपर्वतं म दृशपरिवेष्टितः ॥ ६॥ शंभोरनुग्रहाश्रवा
 दजास्यत्वं भविष्यति ॥ मुदिता जहमुर्वे च श्रुत्वानिंदपि नाकिनः ॥ ७॥ कालदंडस्तु सर्वेषां मृद्धि चैव पतिष्यति ॥ विध्वं
 सयति नैव तं कश्चिन्मोहश्चो गणः ॥ ८॥ पुनस्तव स वाक्यं न यत्तसिद्धि विधास्यति ॥ इत्युक्त्वा पितरं देवी जगाम हिम
 वद्गिरि ॥ ९॥ तत्रामरसरिज्जीरीरानादुमसमाकुले ॥ स्मत्वा मनसि भर्तारं तपस्तेपमुदुःकरं ॥ १०॥ निशम्य सति नि
 र्वाणं दास्यो नंदिगणान्वितः ॥ सो ह गृहद्वयस्तत्र आजगाम ममांतिकं ॥ ११॥ कथयामास मानंदीय दूतं दक्षवृश्मनि ॥
 दाशायण्याश्च निर्याणं दोगाल्यं च प्रजापते ॥ १२॥ तत्कृत्वा हं समाविष्टो कोधेन महता मुने ॥ क्रोधा विष्टस्य मे देहा
 तु रुषो भू-मदीकृता ॥ १३॥ कल्यांतदहनाकारः संवर्तय न निःस्वनः ॥ अतिमात्रमहोकायो विद्युदग्निविलोचनः ॥ १४॥
 कालकल्याजनाभासो युतपाणिर्महाबलः ॥ नाना युधधरस्तीव्रकोटिदाता शुदोत्तमान् ॥ १५॥ समामन्य समावि
 ष्टं कृता जलिरभाषत ॥ निर्मितो स्मि तया देव-किमर्थमहमद्य वै ॥ १६॥ किं करोमि त्वया ज्ञातसादा चक्षुमहेश्वर ॥ इ
 तिविज्ञापितो ह वै न वीरेण नारद ॥ १७॥ तद्विरासुप्रसन्नो स्मितमुवाच गणाधिप ॥ वीरभ इति नाम्ना तं त्वं सादा
 मो भवानघ ॥ १८॥ त्रेलोस्य त्वत्समो नान्यो भविष्यति कुतोपि कं ॥ पराक्रमेण वीर्येण गोभीर्येण च ते जसा ॥ १९॥

१२

मत्समादो न देवास्त्वामर्षविष्यंति मानद ॥ न लां पशभविष्यंति देवा अपि स वा स वा ॥ तं जेष्यस्य खिला-युवससुरासुरमा
 न् ॥ जगामरणा मुक्तो सिममानंद विवर्धनः ॥ २१॥ क्षिप्रं दक्षाभमेया हि यत्र महं करोति तः ॥ स यत्तु नु उरात्मानं विध्वंसय
 महाबलं ॥ २२॥ ये च तस्यानुगास्ते पि दंडनीयास्तया सुत ॥ त्विवा दक्षस्य मर्धानि क्षिप्तानि भस्मसाकुरु ॥ २३॥ मा बिलं
 वयमदंते गच्छाथ विजयाशु वै ॥ एभिर्गणाधिपे साहं नदिभं गिमुर्वे सुत ॥ २४॥ क्रुषममासां शिरसा विगृह्य स वीरभ
 द्रोहित वीर्यतेजा ॥ दक्षाभमं भंगु किरीटमुख्यैः साहं जगाम स्वगुरुमणम्य ॥ २५॥ इति श्री स्कंद पुराणे कोकिलामहात्म्य
 वीरभद्र उत्पत्तिर्नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ ॥ श्रीशिव उवाच ॥ गणाधिपत्या हि मया मिथिलो गतः समस्तेः परिचारितश्च ॥
 स वीरभद्रो निबलो वर्धार्धं प्रजापते स्तूर्णमगात्संसेन्यैः ॥ जयस्तवैस्ते प्रमथा जगर्तुर्हि मां कवणी न जलं जान प्रदधुः ॥ वाधा
 न्यनेकानि ते दासुरप्रेषवाद्यामासुरदीनसत्ताः ॥ २॥ दिव्यस्य दनमारुह्य भूतं वेतालैर्भैः ॥ सर्वं तं प्रमथे पौरैर्विविधैः
 शस्त्रपाणिभिः ॥ ३॥ वृषवाहं ह भल्लकतुरगेन वृकाननैः ॥ महिषा जाविसिं हस्येष्वश्व इमं गाननैः ॥ ४॥ एकद्विबहुवै क्रैश्च
 बहुधैक विलोचनैः ॥ धनुषं शरैः कैश्चरुधुवर्मासि पारिभिः ॥ तोमरां कुशपट्टी शगदामुद्रपाणिभिः ॥ ५॥ भुंक्तिभिदिपा
 लातहस्ते श्चाबुदनिस्तेनैः ॥ ६॥ श्वेतैः पतिरंजनाभिः कवैरैः पि गले स्तथा ॥ ज्वालावर्णैर्महाभीमैः प्रमथैर्जयवादिभिः ॥ ७॥
 परिष्ठुनो वीरभद्रो दिव्यालंकारभूषितः ॥ दक्षयज्ञविनाशार्थं जगाम स तु सेनया ॥ तस्मिन्काले चलेः सार्धं कषिनाभः
 सकानना ॥ क्षातिताः सागराः समवैवर्णमगमद्विः ॥ ८॥ उल्कापातो भवत्तत्र यत्र दक्षप्रजापतिः ॥ कृष्णगृध्रोपतन्मू
 र्ध्नि दक्षस्य सहसामुने ॥ ९॥ ववर्षु मेघारुधिरं सर्वतस्तनिनो बुदाः ॥ उलूको विविशन् र्णयत्तत्रादं स जं बुकः ॥ १०॥ इत्य

निशामि संवीक्ष्य स ह देवैः प्रजापतिः ॥ जगाम शरणं विष्णुं शरण्यं भक्तवत्सलं ॥ १२ ॥ दक्ष उवाच ॥ कृताजलिपुटो
 त्वास्तु वंदे व जनार्दन ॥ नमस्ते देव देवेश शंखचक्रगदाधर ॥ १३ ॥ पीतांबरधरानंतनमस्ते गरुडध्वज ॥
 श्रीधराय नमस्तुभ्यं वासुदेवाय ते नमः ॥ अच्युताय परेशाय पराय परमात्मने ॥ गोविंदाय नमस्तु
 भ्यं ब्रह्मण्याय नमो नमः ॥ १५ ॥ नमस्ते पप्रनाभाय सुपर्णवाहनानि च ॥ यज्ञाय यज्ञरूपा
 य यज्ञसंरक्षणाय च ॥ १६ ॥ यज्ञायै फलदात्रे च चक्रिणे गदिने तथा ॥ जनार्दनाय देवाय वि
 ह्वे परमात्मने ॥ १७ ॥ देवाधिदेव देवेश त्राहि मां शरणागतं ॥ स यज्ञं सामं विष्णो प्रमथे
 श्वमयार्दितं ॥ १८ ॥ विष्णुरुवाच ॥ शृणु दक्ष प्रवक्ष्यामि हितं तव महामते ॥ श्रुत्वा
 च कुरु कल्याणं क्षिप्रं यत्वां ब्रवीम्यहं ॥ १९ ॥ नाहं शक्तः परित्रातुं द्वेषिणं त्वं पिनाकि
 नः ॥ ममात्मा भगवान् रुरुद्रो शंभो रात्मा ह मच्युत ॥ २० ॥ आवयोर्भेदमन्विच्छ नूरो र
 वं याति सा च यः ॥ त्वया समं जसं कर्म कृतं क्रोधवशेन च ॥ २१ ॥ मम भक्तो भवेद्वे १३

२
 षी नरकं याति मानवः ॥ भवभक्तो मम द्वेषी पच्यते रौरवं चिरं ॥ २२ ॥ सत्यं जानीहि लो
 केश नानृतं प्रवक्ष्याम्यहं ॥ त्वया हि वर्जितो भागो रुद्रस्य परमात्मनः ॥ २३ ॥ अत्यर्थं
 चक्रेतां निंदामहिमानेन जानता ॥ सत्याः समक्षं ते न त्वं अधुना परितप्यते ॥ २४ ॥ यो पृ
 ष्ठा कुरुते कर्म गुरुन्वृद्धान् च वक्ष्यामि ॥ सोत्यर्थं तस्य ते नूनं यथा त्वं परितप्यसे ॥ २५ ॥ यः
 पृष्ठा कुरुते कर्म वृद्धान् कार्यं विचक्षणः ॥ स परं मुखमाप्नोति यथा शुक्रसोमो मुनिः ॥ २६ ॥
 त्वं तु केवलवर्गेण गुरुन्वृद्धान् पृच्छसि ॥ तेन त्वं तप्यसेत्यर्थं सत्यमेतद्वीम्यहं ॥ २७ ॥ सु
 खमिच्छसि वदक्ष इह लोके परत्र च ॥ शरणं याहि देवेश परात्मानं महेश्वरं ॥ २८ ॥
 त्वं कां भिमानमर्तुं नो चेत्कुरु राम वाक्यमिह ॥ तत्त्वमेह प्रजापत्यक्ष इदमुक्तं मया त
 व ॥ २९ ॥ न कुराषि मयोक्तं च नो भिमानवशात्कज ॥ राज्यं च सकलान् भोगान् हिला
 पायमवाप्स्यसि ॥ ३० ॥ न कुराषि मयोक्तं च इत्युक्तो विष्णुः नादक्षः पुनः प्रोवाच केश

वं॥ स्वयंकृत्वा महदेवं कपदिनं ॥ ३१ ॥ अपहाया प्रतितां तमभिमानं नमाधव ॥ कथं प्राप्तं तव
 द्विद्वेगमला मिशरणं शिवं ॥ ३२ ॥ स्वयंकृत्वा महदेवं कपदिनं ॥ कथं यास्यामि शरणं यथारुद्धे नरे
 जनाः ॥ ३३ ॥ अपहाया मिमानं चेतया स्यामि शरणं शिवं ॥ लाघवं हि गमिष्यामि शक्रः सन्नप्यशक्यं तव ॥ ३४ ॥
 अतो हते न यो स्यामि यदि योत्स्यति मोक्षिवः स नान्यं शरणं मिच्छामि त्वां विना मधुसूदन ॥ ३५ ॥ मे
 मनाथे स्थिते विष्णो नाहं मन्थनवा इयं ॥ साभिमानं वचः श्रुत्वा दक्षस्य भगवान् हरिः ॥ ३६ ॥ प्रजाप
 तिमिदं वाक्यं मद्भागभारय गिरा ॥ विष्णु रुवाच ॥ स हास्यं ते कंरिष्यामि यथा शक्त्या प्रजायते ॥ ३७ ॥
 देवमेव परं मत्तो यो स्यामि सहशंभुना ॥ मानसं भयमुत्सृज्य देवं कृत्वा परायणं ॥ ३८ ॥ शिवेन सह
 युद्धं स्वसमो कृतानया जेयो ॥ इत्युक्त्वन्ति देवेशे देवदत्तः समागतः ॥ ३९ ॥ दक्षप्रजापतिप्राह वाक्यं वाक्यं
 विशारदः ॥ देवदत्त उवाच ॥ शृणु दक्ष यदा हत्वा वीरभद्रो भवांगजे ॥ ४० ॥ सती श्रीप्रमथोऽश्रुयज्ञभा
 गं वशांशवं ॥ नो चेत्तस्मिंश्चिप्यामि जीवितादयुधमेतं ॥ ४१ ॥ सज्जीभवाश्रुयुद्धाय सह देवैः प्रजापते ॥ इ
 तेरितं वाक्यमहो नव ॥ श्रुत्वा प्रजानां मधिषो दिदक्षः ॥ आज्ञापयामास समस्तसत्त्वान् युद्धाय सर्वैः प्रमथैः सु
 रैर्ष ॥ ४२ ॥ इति श्रीस्कंदपुराणे कोकिलामाहात्म्ये दक्षयुद्धोद्योगनाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ ॥ श्रीः ॥ ॥ १४

शिव उवाच ॥ दक्षा ज्ञाते विबुधाः समस्ता युद्धाय निजगुरदीनसत्त्वाः ॥ गदाभ्रमुंजी चारचा परवद्गन्धर्वास्त्रिपाशांकु
 शबाणयोश्च ॥ १ ॥ तदा दुंदुभिनिर्घोषैः पणवानकगोमुरैः ॥ भेरीमृदंगशब्दैश्च भूतलं बोधयि कृतं ॥ २ ॥ गच्छति मात्र
 मा गत्सुरेशो यज्ञमंडपं ॥ सर्वदेवगणेपितः स्थितो युद्धाय दंष्ट्रितः ॥ ३ ॥ अथ भूतगणेः सार्धं वीरसदसमागतः ॥
 दृष्ट्वा देवगणैः सार्धं युद्धाय अभिमुखं स्थितः ॥ ४ ॥ तं वीक्ष्य प्रमथाः सर्वे प्रजगर्जुर्भयकराः ॥ युगपच्चौथिताः सर्वे जघुर्दे
 वायुधैर्मथे ॥ ५ ॥ गदासीखद्गामुसलपाशांकुशपरश्वधैः ॥ नो मरैर्भीडिपालैश्च शूलमुक्चैर्द्रुशक्तिभिः ॥ ६ ॥ दे
 वा अपि गणाजघ्नुश्चौरशक्तिविषोपमैः ॥ एवं स तु मलं युद्धं प्रमथामरसैन्ययोः ॥ चिरं बभूव दर्वर्षमासशोणितकंदमैः ॥
 ततो देवगणे भग्ना न प्रमथान् वीक्ष्य नारदः ॥ ८ ॥ प्रेषयामास युद्धाय नंदिनं युद्धनंदिनं ॥ वीरभद्रस्तु सत्कृत्य विविधै
 र्वस्त्रभूषणैः ॥ वीरभद्र उवाच ॥ श्रोत्रो देवतया गच्छति हि वंद्यं दारकाधमानं ॥ अदत्तारुद्रभागे चैव स्वयमभ्याति वेक्रुतं ॥ ९ ॥
 वीरभद्र उवाच ॥ श्रुत्वा श्रोत्रोदिकोऽधूरितः ॥ वज्रिणं सनुपागम्यैव न च वेदमब्रवीत् ॥ ११ ॥ श्रोत्रोदिक उवाच ॥ यत्त्वा वक्ष्यामि दे
 वे शतत्वं मे क मनाश्रु ॥ यत्ने स्ति पौरुषं वीर्यं तत्त्वमद्य प्रदर्शय ॥ १२ ॥ अदत्ताशोभवं भागं देवी दाक्षायणी सती ॥ नाहं प्रा
 क्षामि जीवं त्वां सत्यं सत्यं सुराधम ॥ १३ ॥ जाने त्वा दक्षदोहि त्रं वासुदेव सहायिनं ॥ भागलब्धं कृतं मे नमदा हवनपशुखं ॥ १४ ॥
 इत्युक्त्वा दशभिर्बाणैस्तुडयामास वज्रिणं ॥ नंदिनश्च बाणहतः कृषिनो वासवस्तदा ॥ १५ ॥ एवंपोरभ्रयुद्धं चिरं वासवनं

दिनोः॥ शैलादिनाततः शक्रोद्व्यशक्त्याप्रताडितः॥ १८॥ यथातसहसाभूमोभ्रूतः सगहनः॥ तं दृष्ट्वा विह्वलभूमो रथे निक्षि
प्यमानलिः॥ १९॥ सजगाम मखस्त्रजं यत्र दक्षः प्रजापतिः॥ ततो यमं तोयपतिं कुबेरं विजित्य स वीरमरा नगणेभ्यः॥ सप्त सवंदे
हसाजगाम यत्रोपविष्टो बुजजन्मजन्मा॥ २०॥ इति श्रीकोकिलामाहात्म्ये देवपराजयोनाम चतुर्दशोऽध्यायः॥ ॥ श्रीशिव उवाच ॥
विलोक्य तं भार्गवं शरीरं समुत्थितो दानवप्रजितोऽग्निः॥ ब्रह्मास्त्रमादाय मुने च दक्षिणं सजातमनुः प्रमथे पुंशुक्रः॥ २१॥
अस्त्राग्निना च तं विदधमाना बलात् गृहीत्वा भृशं नन्दनं च॥ विगाह्य सेनामखिला मरणात्ते वीरभद्राति कमाशुनिः॥ २२॥
दृष्ट्वा पराजितान् देवान् देवदेवो जनार्दनः॥ दृष्टं परिकरं बध्ना युद्धाय समुपस्थितः॥ आह आयागत वीक्ष्य विह्वलं दक्षपुत्रं य
यं॥ वीरभद्रः स्वयं विप्रयुद्धाय हरणा ययो॥ दृष्ट्वा तु पुंशु काक्षं शंखचक्रगदायुधं॥ दहनं पीतवसनं श्रीवत्सं कृकि
रारिणं॥ २३॥ कौस्तुभो भद्रासितोरस्कं सनका नमि वेदितं॥ लक्ष्म्या लिङ्गितवामांगं वेनेते यकृतासनं॥ नमुवाच वीरभद्रोऽसौ
जिशगंभीरया तदा॥ वीरभद्र उवाच॥ मुख्या शिष्यगणानां त्वमिति पूर्वश्रुतमथा॥ २४॥ स्मरारिणा कथयता तत्र ते
त्तमीदृशं॥ अन्येषां का कथा विष्टो ये दुर्धृतिपि नाकिनं॥ २५॥ इदानीं मुक्तिरो भूत्वा युद्धस्वमपुस्तनं नादत्वा यवि
मोक्षमिप्रदार सहसा हरे॥ २६॥ ये हितं कमलाकांतप्रहरस्वयथा सुखं॥ यतिस्ति परमाशक्तिर्यसामां प्रदर्शय॥ २७॥
वृथा स्त्रीणिकरिष्यामि लोकि तच्छ्रितियानिवे॥ सामर्थ्यं मम पश्या यमिनता सुतवाहनं॥ २८॥ इत्युक्त्वा वीरभद्रेण क्रो

धारुणितलोचनः॥ चिक्षेप वीरभद्राय शरानाशिविषोपमानं॥ निगीर्णो वीरभद्रेण यथा कृतुषितो नरः॥ ततो ति
ठष्टो भगवान् पुनश्चिक्षेप मार्गणान्॥ २९॥ तानपि प्राशयामास वीरभद्रो महाबलः॥ सारिदोद्यान्यथा सिंधुज
लनपरिहरितः॥ ततः समनुभगवान् मुरारिश्चिक्षेप दंडं खलु कालकल्पं॥ पैतामहं चक्रमपारवीर्यं चंद्रंतथा
वेण्वं मुग्रहं पं॥ ३०॥ शैलं च सौम्यं च किलापनं च सवर्तनं मोहनं वां वुपात्रे॥ सतापनं पाशपतं च त्वाष्ट्रं गाधवं मणि
यगदापशूलं॥ ३१॥ एतान्यन्यानि देवर्षयो निक्षिप्तानि विष्णुना॥ लीलया तानि सर्वाणि निगीर्णनीशस्तनुना
॥ ३२॥ दृष्ट्वा विशस्त्रमात्मानं हरिः संस्मार शंकरं॥ स्मृतमात्रो महादेवो विष्णुना प्रभविष्णुना॥ ३३॥ अशरीरा
गिरं प्राह वीरभद्रं महा मुने॥ प्रयच्छामि महास्त्राणि विष्णवे निखिला निब॥ ३४॥ ममास्त्रायं हृषीकेश आत्मा ह
केशवस्य च॥ नमस्तोयं हरिर्भिन्नो नादं भिन्नस्तु केशवाम्॥ ३५॥ अशरीरा गिरं श्रुत्वा वीरभद्रो महाबलः॥
अददद्विष्णवे स्त्राणि यानि गीर्णानि ते नैवे॥ ३६॥ पशुखं वाक्ष्यसवसुदेवं प्रजापतीनामपि पौहिदक्षः॥ र
थं समाकृत्य सहस्रनेत्रं युद्धाय शीघ्रं सहसाजगाम॥ इति श्रीस्कंदपुराणे कनकादिखंडे कोकिलामाहात्म्ये
गोविंदस्तोत्रप्रदाननाम पंचदशोऽध्यायः॥ ॥ श्रीशिव उवाच॥ निगीर्णास्त्रं हरिं श्रुत्वा वीरभद्रेण संयुगे॥ ययो

१६

प्रजापतिः क्रोधाद्युधार्थसहदेवैः ॥१॥ तं दृष्ट्वा वीरभद्रस्तु प्रोवाच ॥ वीरभद्रो वाच ॥ अधिकृत्वा प्रजाप
ते दक्षयत्तं दृष्ट्वा सिंहरं ॥ सर्वशं परमात्मानं तस्याधफलमाप्नुहि ॥ शिवनिदाकरं वक्रं वेदं विधिनंदन ॥३॥ पाव
कप्रदाहिष्यामि सत्यमेतद्वीर्यमहं ॥ स्थिराभवमया साहं युद्धसहदेवैः ॥४॥ इत्युक्त्वा वीरभद्रेण दक्षः क्रोधसमन्वि
तः ॥ शक्त्यंता उवाच ॥ मासविद्युदकीर्णदिश्या ॥५॥ तथा शरसहस्रैश्च विविधास्त्रप्रयोजितैः ॥ ते देवा अपितं जघ्नः
स्वैस्वैरस्त्रैः सुदारुणैः ॥ तेषां तान्यास्त्रिणास्त्राणि तं वीरं प्राप्य नारदः ॥ विफला निरुदस्त्राणि घनधारद्वयोपलं ॥ ततः
क्रुद्धो वीरभद्रो जघान गदया हरिं ॥८॥ यमं वैवस्वतं शक्त्या बरुणां तोमरेण च ॥ धनं दत्तं त्रिशूले नशोरे रन्यान्महा
बलः ॥९॥ नचास्त्रे न प्रहारेण निपेतुर्मुनिर्बलैः ॥ अथ दुष्टो वमेनेन वारो दक्षरथांतिकं ॥१०॥ ततो मुष्टिप्रहारे
श्च दक्षवक्षस्य ताडयेत् ॥ पातयित्वा रथाद्रमौ निक्षिपे शठलाभ्युतं ॥ वीरभद्रस्ततो वाच प्रजानामधिपो रुपा ॥ वी
रभद्रो वाच ॥ नाहं त्वं निहनिष्यामि शस्त्रेण पुरुषाधमं ॥ अशस्त्रवधयोग्यासियथा का पुरुषो बुधः ॥ इत्युक्त्वा
मयामास शिरो दक्षे स्य पाणिना ॥१३॥ त्रोटयित्वा शिपे दक्षो क्रोधेन महता युतः ॥ पादयामास दशानां नृपु
षो नैत्रे भगस्य च ॥ अन्या नपि सुरां वीरो बध्ना पादपुरजुभिः ॥ लंबयामास दक्षे युतदधो वदनान्मुने ॥१५॥
तं दृष्ट्वा दारुणं कर्म वीरभद्रस्य भू सुराः ॥ पलायमाना जग्मुस्ते विस्मयं च वनादिकं ॥१६॥ पलायमाना नृतां द

१६

ष्टादिजान्मृतानि दुदुवुः ॥ पीडमानसुरत्यर्थं कुक्षस्ते ततो द्विजाः ॥१७॥ पीडमाना द्विजान् दृष्ट्वा हस्ते वी
रं शिवात्मजः ॥ वीरयामास तान् सर्वान् वीरभद्रः स्वकां नृगणान् ॥१८॥ वीरभद्र उवाच ॥ भवादिनीषमं तथा
सापराधा अपि द्विजाः ॥ सदेव प्रजितव्यस्ते रत्नमुत्र सुखमुभिः ॥१९॥ ये द्विषंति द्विजान् मत्सिं स्यांति नरक
ध्रुवं ॥ अर्चयंति शिवं येन ते स्यांति पदमव्ययं ॥२०॥ दुःशीला अपि ते पूज्या नृशत्रुतचारिणः ॥ दुष्टागवापि स
पूज्या साध्यः सर्वकदापि न ॥२१॥ इत्थं का वीरभद्रेण गणान्मानं मुमुचु द्विजान् ॥ स्तुतत्वां च देवर्षिजं मुक्तापि स्वमाश्रमे ॥२२॥
दृष्ट्वा यमानं देवानां स्तुतानां विशेषतः ॥ यत्तं स्तुतं मृगरूपेण तस्माद्देशासंकायत ॥२३॥ पलायमानं तं दृष्ट्वा यत्तं दृष्ट्वा प्र
जापतेः ॥ त्वरया वीरभद्रस्त गृहीत्वा परमादयोः ॥२४॥ शिलायां पोषयामास क्रोधेन महतारदाः ॥ संवीतं मूर्च्छनाय
तः पुनरुत्थाय नारदः ॥२५॥ गतश्चाद्रमसं विवृतां चामज्ञात्वा पृथगे ॥ स्थितः स्तत्रे वसो धापि दृश्यते विधुमंडले ॥
२६॥ दंडयित्वा च विबुधान् रुद्रादक्षं प्रजापतिं ॥ दग्धुं तस्य शिरो वक्षोभं शायित्वा यत क्रतुः ॥२७॥ मेरीतूर्यनिनाद
श्च दुष्टैश्च प्रमथ्यैः सह ॥ पुनर्जगाम स दृष्ट्वा वीरभद्रमहाबलः ॥२८॥ नमः स्तुत्वा ब्रवीद्वाक्यं कृतकृत्यरतां त
लिः ॥ तथा तस्मास्मि भवता तत्सर्वं कृतवानहं ॥२९॥ यूक्तां दत्तान् पादयित्वा कृत्वा विनयने भगं ॥ आसायित्वा मरा
नसर्वान् आगतो हंत वातिकं ॥३०॥ दाह्यत्वा दक्षकं वक्षो मुक्ताय जगतां द्विजान् ॥ ध्वंसयित्वा च तं यत्तं मागतो
स्मितवांतिकं ॥३१॥ इत्थं वतं खलु वीरभद्रं तत्तु क्वानस्मि सुरं दमित्रः ॥ सम्यक् कृतं वत्स सुरार्चितं धिप्रियासि

३७

मस्मिन्नितरांगणेश ॥ ३२ ॥ इति श्री स्कंदपुराणे कनकाद्रिखंडे कोकिला महात्म्ये शिवनारदसंवादे यत्तत्र विध्वंसो
 भामपेडशो ध्यायः ॥ शिव उवाच ॥ आश्रयाखिलवृत्तान्ते वीरभद्रस्तु ममने ॥ सार्धप्रमथसेधेश्वरपविष्टममा
 तिकं ॥ ३३ ॥ दृष्ट्वा तान्सकलान् ब्रह्मन्नाश्रमंचरती विना ॥ मोहामभविशी दीर्घायधान्यप्राकृतं नत ॥ ३४ ॥ तेना
 विष्टो महात्माने विस्मृत्य क मलासने ॥ बहुधा विलपन्तस्या स्मृत्तारुपंगणास्तथा ॥ ३५ ॥ अपि प्रिये विशालाक्षि
 कृगतासि विहाय मां ॥ त्वो विना मरति नास्ति भोगेषु पमेषु च ॥ ३६ ॥ स्मशानसदृशमास्ति आश्रमो यत्तया विना ॥
 नमोस्ति कुत्रचिद्वाप्य त्वो विना प्राणवल्लभे ॥ ३७ ॥ समर्थो ह त्वया शक्त्या ब्रह्मांडकोटिस्तने ॥ त्वो विना न समर्थो
 स्मियथा का पुरुषाजने ॥ ३८ ॥ सुस्मितं विमलं साध्वि कदा दृष्ट्वा मिते मुखे ॥ दर्शनादेव सुखदं मनः प्रत्सदमेतरं ॥
 ३९ ॥ न स्वपामि न चाश्रमि न कदापि विवाम्यहं ॥ त्वो विना वृजपत्राक्षि सत्यमेतद्ब्रवीम्यहं ॥ ४० ॥ हत्वा दक्षममा
 रातिरुत्वा तत्कं सिंहभास्मसात् ॥ कथं विहायतां साध्वि मागतोऽसि सुनंदन ॥ ४१ ॥ कृत्वा पराम्भुखान् देवान्
 विह्वलक मलाधिप ॥ कथं विहातां साध्वि मागतोऽसि सुनंदन ॥ ४२ ॥ ध्वंसयिष्यां क्रतुवर मोचयिष्यां धरां
 मरान् ॥ कथं विहायतां साध्वि मागतोऽसि सुनंदन ॥ ४३ ॥ यो मां गृहा गते दृष्ट्वा तूष्णीमुच्छायशासनात् ॥ पाधा ध्या च
 नेदं त्वत्सतापयति नित्यशः ॥ ४४ ॥ वृत्तां जलिपुटो मत्पविष्टमयि ति वृत्ति ॥ मां विना यानजानाति त्वं
 सिद्धेव तं सुतं ॥ ४५ ॥ स्वयं जागर्ति सा साध्वि सुप्रमयि गणाधिप ॥ कदा तिष्ठस्य पता पादसं बाहोदि
 कं ॥ ४६ ॥ भोजयिष्यामामादो पश्या द्वाक्षति या स्वयं ॥ सो द्वे गं वीक्ष्य मां साध्वि प्रियवाक्यः प्रियो तमे ॥ ४७

व

वीर

वीरभद्रमहाभाग करोत्युद्वेगवर्जितं ॥ निविने वाशरिरेवानास्ति रक्षतया विना ॥ ४८ ॥ न कामोऽस्ति विनारा मा त्रिषु लोकेषु नंदन ॥
 सर्वानंदमया योषिदितिसत्यमेयेरितं ॥ वृक्षमूले पिदायता यत्र निवृत्तिरुह ॥ प्रासादोऽपि तथा हीनो विपिनेति न समं तव ॥ ४९ ॥
 यस्य भार्या गृहे नास्ति सुखरूपा सुमंडिता ॥ विपिनेते न गंतव्यं यथारण्यं तथा गृहं ॥ न भार्या सदृशी मित्रं न भार्या स
 दृशी सुखं ॥ न भार्या सदृशं वित्तं इह लोके परब्रह्म ॥ ५० ॥ गृहस्थः स न भार्या यो अधिकं तं पुरुषमानिनं ॥ भार्या मू
 ले गृहस्थस्य भार्या मूले सुखस्य च ॥ भार्या मूले त्रिवर्गस्य तथा स्वर्गं पवर्गयोः ॥ धन्यः स पुरुषो लोके य
 स्य गृहे पतिव्रता ॥ ५१ ॥ धन्या सा जननी लोके धन्योऽसौ जनकः पिता ॥ धन्या स्ता मानवलोके यत्राप्तान्नाः प
 ति व्रता ॥ ५२ ॥ न शक्यं स्वाश्रमे रणतुं दक्षायण्या तया विना ॥ न भ्राति ज्योस्तया हीने सुधाशु गगनस्थ
 तं ॥ तथा त्वया विना ह वै सत्यं सत्यं न शक्यं ॥ तमो मध्यगतो भानु न भ्राति प्रभया विना ॥ ५३ ॥
 तथा त्वया विना ह वै सत्यमेतद्ब्रवीम्यहं ॥ प्रिकृते दक्षदुरात्मानं वृथा मद्रो ह कारिणो ॥ वियोजितोऽस्मि
 येनाहं तथा साध्व्या सुशीलया ॥ मास्तु लोको यमपरे स्तव दक्षवृथा मते ॥ ५४ ॥ एवं विलाप्य मानं ते
 सत्यर्थं मूलपाणिनं ॥ गलतं खेदस्तालं साश्रुनेत्रं महेश्वर ॥ ५५ ॥ रुरुदुःप्रभयाः सर्वस्वमिदं
 खेन दुःखिताः ॥ प्रबोधि तेऽपि प्रमथे नले भेकं त्रयि ॥ ५६ ॥ शृण्वति मे वाक्यमादीनसत्ताः ग
 णाः समस्ता यदहं ब्रवीमि ॥ वनं गमिष्ये कृतानि श्रयोऽस्मि सत्यं जमेतद्विभवंत पार्थ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥
 इति श्री स्कंदपुराणे कनकाद्रिखंडे शिवनारदसंवादे कोकिला महात्म्ये भवावलापो नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥

॥ श्रीशिव उवाच ॥ श्रुत्वा सकलं वाक्यं मामकं प्रमथाधिपाः ॥ मामुचुः साश्वनयनाः प्रबद्धकरसेपुटाः ॥ १॥
 गणा उचुः ॥ देवाधिदेव देवश्रेष्ठ पापिमहेश्वर ॥ यो विनानैव जिह्यामी न जलं विहायथा ॥ २॥ यत्र ते ग
 म्यते शोभा शरणा गतवस्तु ॥ वयं तत्र प्रयास्यामः स्वर्गं वा भूतलं पिवा ॥ त्वदधि शरणा न स्म्यास्तुक्तं
 नाहं शिंशंकर ॥ त्वया विना मरिष्यामी विनानेनेव जंतवः ॥ ४॥ एवमंतरं श्रुत्वा तेषां वाक्यमहं मुने ॥ तेषु
 संज्ञातकरुणा प्राह प्राणान् बहिः श्वरान् ॥ ५॥ येषाममुप्रिया नित्यं वचः सैव मिदमम् ॥ अहं मयं न
 मिष्यामि न्यग्रो धोसिं स संज्ञकं ॥ ६॥ तपसे कृतं संकल्पो भवति ॥ सहितो गणैः ॥ अथो ह प्रथेः साहं
 गतः सिद्धवटं मुने ॥ स्थितो स्मितपसेः तत्र स्वगणैः परिवारितः ॥ गणां स्तेपितपस्ते पुः मत्प्राप्त्यर्थं म
 मास्तया ॥ ८॥ तामेव हृदि कृत्वा हं सती सत्यपरायणां ॥ समाधिसुखिरो भूत्वा वटाधः संस्थितो
 त्म्यहं ॥ ९॥ व्यतीतो दीर्घकालो मे तपतो मम हामुने ॥ एतस्मिन्नेव काले तु दास्याय पयां तपो बलात् ॥ ममाधि वि
 रतो भूत्वा स्थितो हं विधिं न दन ॥ १०॥ ततो विमानमारुह्य सहस्रं कुरु संनिष्ठां ॥ गतो हं प्रमथे साहं त
 पेयत्र तपः सती ॥ ११॥ बिलो म्यतां वरारोहा कोकि लारुपि जीशिवा ॥ तपसाति कृशां दीनो धमनी
 मात्रशेषिता ॥ १२॥ असन्नो स्मि वरं ब्रूहि यत मनसि बां धितः ॥ इत्थं क्वा सामयां स्वाधी प्रसन्नास्या
 सरोरुहा ॥ १३॥ विमानवरमारुहं स्वगणैः परिवारितं ॥ अंतरिक्षस्थं मातो क्यं प्रणयमुदुमुदुः ॥ १४॥
 स्तत्त्वा स्तोत्रसहस्रैश्च मामुवाच सदा मुने ॥ देव उवाच ॥ प्रसेनोसि यदा शोभो वरयोग्यास्मि चेदहं १५

तदा त्वोयाचधिष्यामि देव देव महेश्वर ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रसेनोसि प्रसेनो स्मि वरयोग्या भामि
 नी ॥ १६॥ चिरं मो कुरु कल्याणी वरं वरय सुबते ॥ देव उवाच ॥ मया दयार्जितं यद्यत्तव वाक्यं बिलं घना
 त् ॥ १७॥ श्रवणा इति निंदाया यत्ते च विघ्नकारणात् ॥ एभिः प्राप्तेः मया प्राप्तेति यत्ते वरदर्पणम् ॥ १८॥
 एतेषां प्रातः कानो मे शोति कुरु वृषभज ॥ तव भोगो पयोग्यं हि कुरु हं मम प्रभो ॥ १९॥ सिद्धिदा त्व
 पुरुषा त्वं शतं यो मान्यः सर्वं भूतं ॥ सदा ते स्तुमयि जीति मज्जति त्वत्पदां वृज ॥ २०॥ वियो
 गो मास्तु मे कौतुह्या सह पिना भूत ॥ सदा चरिय पादां आत्मना मपु कराम्यम् ॥ २१॥ नाप
 सर्प तु देवेश त्वत्तया तात्वरानहं ॥ याचंया मिमं देव नाहं मन्य वरं वणे ॥ २२॥ इत्युवाच ॥
 एतत्ते किं हितं देवी भविष्यति न संशयः ॥ आचरेणैव कालेन मत्प्रसादात् वरानने ॥ २३॥ अन्य
 च शृणु रत्नां सि कथयामि तवा धनये ॥ यस्मिन्नादिने त्वया दग्धं वपुः को मलं पतु वं ॥ २४॥
 इति श्रीस्कंदपुराणे क० कोवि० महात्म्ये ० शिवपार्वती संवादा नाम अष्टमोऽध्यायः ॥ १८॥ दणो
 श्रीशिव उवाच ॥ तस्माद्देवदिनारभ्य गिरिशतं तु हि माचलं ॥ पौष्करहितपस्ते पेय
 दग्धे दुश्चरं महत् ॥ उर्ध्वं बाहु मोन शौली सदानि यतमानसः ॥ २५॥ योगमाया जगदं

द्यासास्तेमदुहितासती ॥ इति संकल्प्य मनसि तप उग्रं चारु ॥ ततः फलदा नो मे मा विभर्तु विधिः स्वयं ॥
 दत्ते सितं वरं तस्मादंतर्धानं गतं स्तिज ॥ हिमालयो विस्वस्तेन मुदिनः स्वाश्रमं गतः ॥ अतस्त्वं मे धुना साध्या
 त्यक्तं देवको किल वपुः ॥ मनो मयं वपुः कृत्वा प्रविशेति देवस्तनो ॥ ५ ॥ ततः क्रमेण तपती गर्भं देव वरास्पदे ॥ आत्मा
 नं योजयित्वा शुक्षेत्रे हिमवतो गिरेः ॥ ६ ॥ संपूर्णं नवमे मासं गर्भादवति सुंदरी ॥ चैत्रे मासे नृतीयायां मेना ज
 ठरपंकजात् ॥ नक्षत्रं कथयिष्यंति मेना पुत्रीति वैजना ॥ गौरी च गिरिजा पण्यो पार्वती हिमवस्तुता ८ अनूपमहि
 ते रूपं भविष्यति तदा प्रिये ॥ माता पित्रोश्च सुहृदा प्रियाः स्युर्ध्वं भविष्यति ९ बाल्या लुप्यति मन्त्रं तप उग्रं चरि
 ष्यति ॥ किंचित्कालं वारिता पिक्रामात्रा चिवांधवे ॥ १० ॥ अविर्भा म्यहं न वदामि वदामि मे ॥ स
 यं लोकं गमिष्यामि तुभ्यं दत्ते सितं वरं ॥ ११ ॥ ततो विरेण काले नृमा प्राप्य सिनसे रोयः ॥ अयं च श्र
 पु मे देवी यद्वदामि शुभं वचः ॥ १२ ॥ तदेवं को किल रूपं न वयं भविष्यति ॥ हिरण्मय रूपं निदं तं कला
 सन राधः ॥ १३ ॥ स्त्रियः समर्चयिष्यंति याः श्वभक्ताः पति प्रियाः ॥ न किंचिदुलंभेतासां मिह लोके परत्र
 वा ॥ १४ ॥ याश्च माहा न कुर्वन्ति तासां वा सो हिरो रवः ॥ योस्मा दारयते मत्सोपिया लयमा गति ॥ १५ ॥ यदा
 कदाचिद्वनिशुचिमासा विसंक्रमः ॥ तदेवं दंतं कार्यं यो विद्विः पोर्णिमा वधि ॥ १६ ॥ याः श्रद्धायाः पूज
 यंति तासां सो रयं निरंतरं ॥ आपादि पोर्णिमा रभ्य न भसः पूर्णिमा वधि ॥ १७ ॥ अस्य व्रतस्या चरणेन मोक्षं

चसितेभ्योः ॥ प्रधानेनात्र वीर्यस्य सुधाकरासितेभ्योः ॥ १८ ॥ समुत्सर्गं मुकुपक्षे मुने हनि मुने गते ॥ मध्ये
 पूर्णान्ता वापि वतुर्षु दिवसेषु वा ॥ १९ ॥ एतस्मिन् दिवसे कुर्या यथा कवि विधिना किल ॥ २० ॥ समुत्सर्गं विना साध्या
 व्रतं न भवति निष्कलं ॥ २१ ॥ परोपकृतं योजते तावकं के किल वपुः ॥ इदं सिपपरित्याज्यं मयुक्तं तस्मात् ॥ २२ ॥ श्रुत्वे
 त इव नं त्रामोः सती नत्वा मेदं श्वर ॥ उत्पपानं नान्ता जगाम रविमं ॥ २३ ॥ अद्वयकारयामा मास को किल
 वपुरुत्तमं ॥ ततश्च कारुतस वै यथा भर्तु निशिक्षितं ॥ २४ ॥ आत्मानं योजयामास मेना गर्भं शुभे क्षणे ॥ अंतर्व
 लीनता मेना शुभं भूति नरा मुने ॥ २५ ॥ दत्ता प्रिया ये पंकज जन्मस्तनो वरति मान् दिव्य विमानं सख्यः ॥ समागता
 हंप्रमथेः समस्ति शिष्टतः स्वभुवनं शिवारब्ध ॥ २६ ॥ इति श्री स्कंद पुराणे का किला माहात्म्ये कनकाद्वयः शिवन
 रदं रादे सति वरदानं नाम एको नविंशति तमोऽध्यायः ॥ ॥ श्री शिव उवाच ॥ मेना गर्भं च सवीक्ष्य मुमुदे निनरा गि
 रिः ॥ निनरा कारयामास गर्भं रक्षण हे भवे ॥ १ ॥ पूर्णं दशमे मासि मेना दिमवतः प्रिया ॥ सुपुत्रं कन्यका विप्रसवं लोकं कया
 वनी ॥ २ ॥ विशालं नयनी तन्वी गौरीं गुरु गणान्विता ॥ दृष्ट्वा च गिरि रादकन्या मुमुद सकल प्रजाः ॥ ३ ॥ मदा वायुः सु
 खं श्रोत्रं वासं न भो मलं ॥ मनो स्यासं सना सिंसना का तिसरां सितं ॥ ४ ॥ दिव्यं देहं भूयानुदु ववर्षु जलजालं ॥
 कन्या यां जातमात्राया पुष्पवर्णि भवत्तदा ॥ ५ ॥ तत्रा गताः सुराः सर्वं विप्रसुरव्या दिनैर्भाः ॥ प्रजा नपतयः
 सप्त सप्त वचमदुर्वयः ॥ ६ ॥ कश्यपा निभरदा जो विश्वामित्रो थगो नमः ॥ जमदग्निर्वसिष्ठाश्च सौध्वी ये वायं
 रुंधर्ता ॥ ७ ॥ मरीचिरंगिराश्चैव पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ॥ ओर्वो वासपः प्रपातुत दकस्य पुन दनः ॥ ८ ॥ यागिनः
 सनकाद्याश्च गंधर्वा गतकादिदाः ॥ विद्याधरास्तथा साक्ष्या मिह तनो दिक् निराः ॥ ९ ॥ सोपणीशः पुरव्या नाग नद्यो

२० **र्णवास्यथाप्रतथाचासुरसोदिव्यांभायासधनारदा**

सिंहसाध्याश्चरोलाश्चवसवोयेदिवीकसः॥अन्येपिजागतास्तत्रबहुवर्णाः॥१३॥नृत्यत्यस
 मर्कतोस्तेहिमवतापूजितास्तयथाविधि॥उत्साहपरमंभक्तुःसर्वोदिसुरपुंगवाः॥१३॥नृत्यत्यस
 रसादिव्यागंधवीललितंजगुः॥निराजयतिनादेव्यःसिधुःसर्वतःपयः॥१३॥नोरणानिवंधुस्तद्वारिद्वारे
 मद्गजनाः॥उल्लिनाश्चपताकाश्चसध्वनाःप्रभयान्विताः॥ववंदेदंवादिहानहिमवान्पर्वतश्चये॥ततोब्रह्मा
 स्वयंभक्तनामकमयथाविधि॥१५॥अपूर्णापार्वतीदुर्गागौरीचगिरिजाविको॥वदुनियानिनामानिदत्त्वा
 तस्याःपितामहः॥स्तुत्वांनवाचतादेवीसत्यलोकंजंगामसः॥अन्येपिस्वाश्रमंजगुःयेयेतत्रसमागताः
 ततःकदाचिद्वसिष्ठोमुनिस्तत्रसमागतः॥मंदृष्टाउत्थितःशैलःपरिवारसमन्वितः॥१८॥पूजयामासवि
 धिनातमुनिगिरिरादस्वयं॥तंप्रसन्नमुनिदृष्ट्वाचंयामासेवेगिरिः॥१९॥किंचित्कालमुनिभ्यःसंशिष्यः
 खलुयन्मुनिः॥गौरीमुश्चयामासतभक्त्य॥पितुराज्ञया॥२०॥एकद्यतमुनिःप्राहप्रसन्नोस्मितः
 विकः॥अतोऽहंहाणदेविमंत्रशैववत्सरः॥एतजपविशालाक्षिभूत्वासमाहितः॥अद्वया
 परयासाध्वीध्यात्वाहृदिमहेश्वरः॥सर्वस्वरणसिद्धिस्तमविष्यातिशुभानने॥स्मरन्मन्त्रंनववरपश्य
 स्तीशमहेश्वरः॥इत्युक्त्वातावत्सारांहामात्रेयोभगवान्स्थितिः॥स्वभाश्रमजगामाशुस्ततःसुदिव्यां॥२४

दूर्वाससिगतगौरीपितुःसदनसंस्थिता॥प्रातःस्नानंविधायोदोगंगाभसिस्तमादिता॥२५॥कल्प
 यित्वासनंरम्यमा—कुण्ठेतरं॥ध्यात्वाहृदिमहेशानंजजापपरमजप॥२६॥यदुक्तमुनिना
 तेनश्रद्धयापरयामुदा॥मधुनःस्तुतिरभ्ययावदन्यासमागता॥२७॥पलमात्रंपयःपीत्वा
 प्रथमंमासिसंस्थिता॥गव्यदधिद्वितीयकेसर्पिमासेतृतीयके॥२८॥चतुर्थेचतिलाप्राश्यगामू
 त्रपंचमेतथा॥पष्ठेसप्ततिलान्मासिसप्तमयवपंचक॥२९॥शीर्णपर्णाशिनीमासेष्टमेनवमेजले॥
 कुशप्रविट्टमात्रावदशमेपवनाजले॥३०॥एकादशेद्वादशेथधूम्रपानमथासुरवी॥तस्याभक्त्या
 दिव्यवेषदैननियमेनच॥३१॥संतुष्टाहजंगामाश्चरुषमारुह्यनंदिन॥अलंभ्रमेणगिरिजे
 नितशंतोषितोस्मिते॥३२॥यद्यनेवोस्मितभद्रयद्यपिस्त्रादिदुर्लभं॥दास्यामिगिरिजेतुभयमा
 लानमपि किंपर॥३३॥श्रुत्वातदेवदेवम्यवचनंगिरिनंदिनी॥संभ्रमात्तेर्णमुत्थायपुरीयावप्र
 यास्यति॥३४॥ततोददर्शदेवेशवरदपुरतःस्थितः॥हर्षणमहतासाध्वीप्रबद्धकरसंपुटा॥३५॥
 इदंचोवाचवचनमहेशानंजगत्प्रभु॥प्रसन्नोस्मियदाशंभोभर्ताभवममप्रभो॥३६॥सत्त्वानं

स्नातुमिच्छामि त्वया हलिंगिता सदा ॥ वदं संस्तुतं नित्यं स्थास्यामि लालिता त्वया ॥ ३७ ॥ नान्यं व
 रं वृणो मां शत्वो हं वरदेष ॥ इत्युक्तो देवताया दद्यातां प्रोवाच वरानना ॥ ३८ ॥ यद्यन्तरे पितृ देवितत्र
 दास्याम्यसंशय ॥ आत्मानं वसदा तुभ्यं महायाद्ये समर्पित ॥ ३९ ॥ अन्यंत वाक्तुं मुखे अचिरेण भवि
 ष्यति ॥ इत्युक्तानंदधेशर्वो गौरी च पितुरतिक्र ॥ ४० ॥ सर्वतापि मुने गौरी बालक्रीडने कं रल ॥ पितुर्व
 शमनिचाक्रीडे परमा बाल ली लया ॥ ४१ ॥ ततो गतो देवप्रमथेऽथ सार्धं स्वमेव लोकवृषभादिरुदः ॥ स्ति
 लितो स्मिन् स्थितोऽथ तरोधरस्तान्निधा यता हृत्कमगकन्या ॥ ४२ ॥ रतिश्री स्कंदपुराणे ० को किमा ० शिवगौरी ब्र
 ह्मप्रदानो नाम वि शो ध्यायः ॥ शिव उवाच ॥ श्रुणु भारद वक्ष्यामि कथां परमपावनै ॥ हतं प्रजापतिं श्रुत्वा वीरम
 द्रस्व संगरे ॥ शिरोऽस्य दग्धमनले कायस्तपति तो भुवि ॥ शतरूपा दक्षपुत्री बिलला पोर्तया गिरा ॥ १ ॥ चिरं वि
 लाप्य दौहित्रं सुरेशं प्राह सा ब्रह्म ॥ अनुयास्यामि भर्तारं दग्ध्वा देहमिमं हर ॥ २ ॥ चित्ताकुरु सुराध्य अपे नं त्रिभि
 रग्निभिः ॥ न चिरेण श्रुत्वा मये तस्माच्छिष्टा हरधुना ॥ ४ ॥ इत्थं कामधेवनंदेया सर्वं चक्रे यथोदितं ॥ गृही
 त्वादक्षकाय च चित्तारूढं समागताः ॥ ५ ॥ तदा शशि रतां बाणी मष्टु दक्षबहुभा ॥ न दग्धव्ये कलायो यं मा
 मना सहसु ब्रते ॥ ६ ॥ सा धीवर्ष सहस्रांते आत्माणां प्रार्थितः सुरः ॥ कौंते प्रजापतिं दक्षो तव संजीवयिष्यति ॥ ७ ॥
 श्रुत्वा शरीरजां बाणी शतरूपा पतिप्रिया ॥ दक्षकाये गृही चोत्ते स्थिता तत्रैव निश्चिणा ॥ ८ ॥ स्वमनु हृदये

न्यस्य स्वमुख बाह प्राशितं ॥ ध्यायेतीत तद्दो भोजस्थिता तत्रैव निर्मला ॥ हतं प्रजापतिं वीक्ष्य सर्वदेवाः सवा
 सवः ॥ जग्मुः स्त्रिविष्टपं व्यक्ता ककार्यं सकलं नकां ॥ ततो नास्त्येन काले न चास्मिन्क म भवभक्तः ॥ योरुपरि
 देवर्षे यथा प्राग्वा नम केमतौ ॥ ११ ॥ तदारभ्य न कुर्वेति मद्रूपात् मुनयः क्रतुः ॥ यजे नष्टे जगन्नाथं त्रैलोक्यं सच
 राचरे ॥ १२ ॥ ततो देवाः सः ऋषिगणाः ब्रह्माणं शरणं गताः ॥ प्रबद्धां नलिभिः सर्वैः कायवृत्तं निवेदितं ॥ १३ ॥
 वृतांतं दक्षयत्तच्छ्रेष्ठया देवः पिता महः ॥ देवैर्महाः कृषिभिः साहै जगाम रजता चले ॥ १४ ॥ दृष्ट्वा तत्र महा
 देवं प्रमथैः परिसंबृतं ॥ सिद्धं न्यग्रोधमूलरुच्छे समाधिमितेक्षणं ॥ १५ ॥ ध्यायते ब्रह्म परम मात्मानं तम
 सः परं ॥ ब्रह्मा देवगणैसा र्द्धं स्तुतं तं सहितं जलिः ॥ १६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमस्ते देवदेव श नमस्ते वषट्पध्व
 ज ॥ नमस्ते प्रमथाध्यक्ष्य दक्षयते विनाशनः ॥ १७ ॥ अपारपाशय सुरोत्तमा योगी हृदं भोजकृता सना
 य ॥ नमो नमस्ते परपूजिताय दक्षस्वमस्यं परपूजिताय ॥ १८ ॥ पिनाकिने भालबिलोचनाय सुधाक
 राधिष्ठितमस्तकाय ॥ नमो नमस्ते सकलेश्वराय क्षमस्वमस्यं शरणं गताय ॥ १९ ॥ गरासनात्सर्व
 विभ्रषणाय मृत्कंजया धामितविक्रमाय ॥ नमो नमस्ते वरदर्षभाय क्षमस्वमस्यं शरणं गताय ॥ २० ॥
 अनंतभानुद्युति संनिभाय कैवल्यरूपाय गुणाकराय ॥ नमो नमस्ते गुणवर्जिताय क्षमस्वमस्यं श
 रणं गताया ॥ २१ ॥ ज्योतिस्वरूपाय दयार्णवाय भक्तिप्रियामित धिषणाय ॥ नमो नमस्ते जगतो वि

धात्रेक्षमस्वमद्यशरणंगताय ॥२३॥ हिरण्यवर्णाय हिरण्यरेतसे परायदोर्दंडकरांधयेव ॥ नमोनमस्ते
 विनायविनाशनायक्षमस्वमद्यशरणंगताय ॥२४॥ शशंकसूर्याग्निबिलोचनाय धराधराय
 श्रुतिसेस्तताय ॥२५॥ स्तुति ॥ नमोनमस्ते विमलाय तुभ्यक्षमस्वमद्यशरणंगताय ॥२६॥ स्थित्यंतस्त
 द्धिप्रतिपादकाय समस्तसत्कामरपादपाय ॥ नमोनमस्ते प्रमथप्रियाय क्षमस्वमद्यशरणंगताय ॥२७॥
 इतिस्तुतो महेशाय नो अंक्षाण प्राहशोकः ॥ किंते मनोमिलाषितं ब्रह्म च दक्षिणपितामहः ॥२८॥ स्तवेनाने
 ननिरतां मुदितोस्मि प्रजापते ॥ न किंचिदुर्लभं ते षोडशोपठति हि नित्यशः ॥२९॥ तदहं संप्रदास्यामि यद्यपि स्यात्सदु
 र्लभं ॥ यो हस्तिममसर्वस्वं यदि दृष्टिस्तदास्तते ॥३०॥ अस्मोवाच ॥ दक्षं याहि गिरीश ब्रह्मागसमपि प्रमो ॥
 तं जीवय आत्मना च शिरस्यो जय प्रमो ॥३१॥ पूर्णतो तस्य यज्ञस्य कुरुशंकर मल्लिय ॥ वंदारकगणानुसर्वान्
 तथा मुनिगणानपि ॥३२॥ प्रहर्षय महादेव त्रैलोक्यसचराचरं ॥ स्वत्सादेन देवदेवा ह विरश्मतिवैकतो ॥३३॥
 कर्मणां ते प्रदास्यंति भागं ते मुनयो खिलाः ॥ पितायथा शिशु नु सर्वान् भोजयिष्या ततः स्वयं ॥३४॥ अश्मातिअ
 ने द्विविधं तथा स बरद्विभ ॥ पश्चात्तु द्वैकं तो भागं दद्यादभागमा मरं ॥३५॥ शीघ्रं याहि मया साद्वैतदक्ष
 कले वरे ॥ गृहीत्वो कं स्थिते वापि शतरूपा पतिव्रता ॥३६॥ इत्युक्तो ब्रह्मणा प्राह देवदेवो वृषध्वजः ॥ गिराग
 गद्गदया विप्रा ब्राह्मणं कमलोद्भव ॥३७॥ यत्तया प्रार्थितं तत्सर्वं वमवाप्स्यसि ॥ अचिरैव काले नमस्तु
 सादेन लोकता ॥३८॥ इत्युक्तो ब्रह्मणा प्राह देवदेवो वृषध्वजः ॥ गिरागस्या विप्रा ब्राह्मणं कमलोद्भव ॥३९॥

यत्तया प्रार्थितं तत्सर्वं वमवाप्स्यसि ॥ अचिरैव काले नमस्तु सादेन लोकता ॥३८॥ इत्युक्तो ब्रह्मणा प्राह देवदेवो वृषध्वजः ॥ गिराग
 गद्गदया विप्रा ब्राह्मणं कमलोद्भव ॥३९॥ यत्तया प्रार्थितं तत्सर्वं वमवाप्स्यसि ॥ अचिरैव काले नमस्तु
 सादेन लोकता ॥४०॥ इत्युक्तो ब्रह्मणा प्राह देवदेवो वृषध्वजः ॥ गिरागस्या विप्रा ब्राह्मणं कमलोद्भव ॥४१॥
 सुत उवाच ॥ दक्षाश्रममथागत्य गिरीशो ब्रह्मणा सह ॥ अबुते रुर्विमाया ध्वजदक्ष कले वरे ॥४२॥ गृही
 त्वां कं स्थिता सा धीशतरूपा तपस्विनी ॥ बल्मीकगर्भसंस्थाना कीकस्तौ प्राह शंकरः ॥४३॥ शिब उवाच ॥
 उत्तिष्ठोत्तिष्ठ मद्रते सुभगे सहस्रतृणा ॥ इत्युक्तो तो तदा तस्या कायं पश्य पश्य पाणिना ॥४४॥ शंभोः करां
 बुजं स्पर्शादिव्यदेहा बभूव सा ॥ सर्वा वयं वपुनाम पूर्वस्मृति समागता ॥४५॥ आकर्ष्य वचनं शंभो ह
 द्वास्वपुरतो भवे ॥ विहाय कायकं स्वां कातु अष्टपूर्णा बिलोचना ॥ लज्जो मुखी भुत्वा तूर्णमुत्प्राप्य
 कांगना ॥ पदयोरपतन्मूर्ध्ना शिवस्य परमात्मनः ॥४६॥ तत उवाच स पदि ब्रह्मणश्चरणौ जयो ॥
 अपतत्पुनरुत्थाय कृतो जालि पयो मुने ॥ उपस्थिता तयो रग्रे गिराग गद्गदया ब्रवीत् ॥ धन्यास्मि क
 तकृत्यासि यन्मां दृष्टुमिहागतो ॥ विधीशो कंकर्तारो स्वर्लोकं पशय गो ॥ इत्युक्ता संप्रणम्याथ
 विरराम तपस्वीनी ॥४७॥ तमुवाच जगन्नाथो शतरूपे वचः ॥ दक्षं दक्षसिरो वन्तौ वीरभद्रौ व
 पुरा ॥४८॥ अतायतः स्वशीघ्रं चिरं मा कुरु भामिनी ॥ दक्षं सैजी वयिष्यामि स देहो मास्तु ते शुभ ॥४९॥
 यस्य कस्य च सत्वस्य कपस्यसि शिखा वनो ॥ तदा शनीयता मास्तु माचिरं कुरु भामिनी ॥५०॥ इत्युक्ता

२२

शतरूपासा दक्षपत्नीयशस्त्रिनी ॥ मुने बिलोकया मास निखिला मध्वरावर्ति ॥ १३ ॥ दृष्ट्वा जशिरस्तत्र मृहीचापा
पाणिनाभुतत् ॥ आनायि काहरात्रे सा दर्शयामास शंभवे ॥ तद्गृहीत्वा शिरस्तस्या दस्ता दादासु सदाशिवः ॥ काये
नयो जया मास तज्जिवेन चशोभकः ॥ १४ ॥ शंभो रनुग्रहा दस्तः सर्वो नावयवः पुनः ॥ समुचितो बस्तमुरवः म
पतिरकल्मषः ॥ १५ ॥ दृष्ट्वा स्वपुत्रतो रुद्रं चराचरगुरुशिबं ॥ श्रद्धां पितरं चैव त्रपया पो मुखोभवत् ॥ १६ ॥
स्वापराधं हि संस्मृत्य तद्वावर्जगदीश्वरं ॥ प्रणम्य तो महादेवो परमेशोपि नाकिनो ॥ १७ ॥ दस उवाच ॥ आकारणी
या खिल करुणा नमो महाकारुणकरुणाय ॥ नमोस्तु काला नल्लोचनय कृतांगसे मामवविश्वमूर्ते ॥ १८ ॥
नमोस्त्वा हि मां भरणाय नित्यं नमः पशूनां पतये मृडाय ॥ वेदांतवेद्याय नमो नमस्ते कृतांगसे मामवविश्वमूर्ते ॥ १९ ॥
नमोस्तु भक्ते हि तदा नरात्रे सवौषधीनां पतये नमस्ते ॥ अस्त्रण्य देवाय नमो नमस्ते कृतांगसे मामवविश्वमूर्ते ॥ २० ॥
यिरं चित्ताशयणशक्रमुख्यै रजातवीर्याय नमो नमस्ते ॥ स्तुष्ट्वा तीक्ष्णमाय नमो धृते कृतांगसे मामवविश्वमूर्ते ॥ २१ ॥
अनेककोटी दुर्गैः सापते स्तु नमो गिरीणो पतये धृते ॥ २२ ॥ नमोस्तु ते भक्त विहराय कृतांगसे मामवविश्व
मूर्ते ॥ २३ ॥ सर्वोत्तरस्थाय विश्वधाम नमोस्तु ते दुष्टकलांतकाय ॥ समस्तजोनिधये नमस्ते कृतांगसे माम
वविश्वमूर्ते ॥ २४ ॥ इति स्तुत्वा महादेवो दक्ष प्राह कृतांजलि ॥ यत्ते भिषितं दक्षस्ततो दास्याम्यहं ध्रुवं ॥ २५ ॥ वरं
वरयभद्रं ते माचिरेण प्रजापते ॥ दक्ष उवाच ॥ प्रसन्नोऽसि यदा शंभो मयं त्वमपराधिने ॥ २६ ॥ वाये चित्तं सदा
मेतत्त्वत्स्नेहास्तु सदा मयि ॥ यथानदि नि सांनिध्यं तवास्ते सततं तव ॥ २७ ॥ शिब उवाच ॥ एतत्ते भिषितं सर्वं
विष्याति महामते ॥ अन्यं चष्टुभो दक्ष यत्किंचित्तव ब्रवीम्यहं ॥ २८ ॥ कृतं मम स्तोत्रं त्वया भक्त्या प्रजाप्र
ते ॥ यत्तस्य न हि संशो ध्या ॥ अरुपा परयापेता मानवाः प्रत्यहं स्तुते ॥ २९ ॥ निःकल्मषा भाविष्यती साप

शिवरामादयोऽप्युक्तं तत्र

राधाजति ध्रुवं ॥ अथ त्वं यत्तसि ध्येदो हि त्रैवा प्रणंतव ॥ ३३ ॥ अतापय महबुधे संभारार्थं प्रजापते ॥ यत्तस्य न हि संशो ध्या
समीकुरु यथादिते ॥ ३४ ॥ यदत्र वितं दक्षसं वक्षि प्रतरे कुरु ॥ क्षिरेण प्रजाध्यक्ष स्वरे पात्रे विधीयतां ॥ ३५ ॥ मृत्वा हितं तद्वच
नं स पश्य स्वापया मास पुरंदरकः ॥ विधीयतां संभूति मां सुवर्जनी अकारणीयः किल विश्वकर्मा ॥ ३६ ॥ इति स्तुत्वा दपुराणे वि
शतिमो ध्यायः ॥ श्री व उवाच ॥ दक्षेण यत्तसंभृत्यै रत्यातः सुरेश्वरः ॥ सर्वं तत्पुण्या मास यदुक्तं यत्तकर्मणि ॥ ३७ ॥ शक्रादयः
स्ते विद्युधा समस्त विद्याधराः किं नरगुह्यकाश्च ॥ रक्षोसि येषां वसवो हयश्वा सिन्धुश्च सा ध्याश्च तथा भिनो च ॥ ३८ ॥ म
रुद्गणाः पुण्यतमाश्च देवाः सुमेरु मुख्या गिरयश्च नागाः ॥ पिबाचुर्गंधर्व सुपर्ण संधारुद्रास्तथा मेनिधय समस्ताः ॥
ओषध्या मुनयो गावो योगिनेः सनकादयः ॥ शक्रादया गताः सर्वे दक्षयत्तदिदं वः ॥ ३९ ॥ सरोसि सरवः सर्वास्तथा मे
जलदाणवः ॥ देवर्षयस्तथा पुण्यवर्षयो राजर्षयः परे ॥ ४० ॥ महर्षयः पुण्यतमा धर्माध्यक्षास्तथा खिलाः ॥ तथा पशुग
णाः सर्वे सावित्री प्रमुखामुने ॥ ४१ ॥ कश्यपोऽत्रिर्नरदातो विश्वामित्रोऽथ गौतमः ॥ जमदग्निर्वासिष्ठश्च पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः ॥ ४२ ॥ द
धिचिः सहस्रिष्यश्च मरीची चं सुरंगिराः ॥ एते चान्ये च बहवो स्तु कं नारायणनागाः ॥ ४३ ॥ प्रागेव विश्वकर्मा सो वाङ्मिः स्वर्ग
वासि व ॥ तत्रा गत्य नमस्कृत्य परमेशोपि नाकिनो ॥ ४४ ॥ विधिवत्कृत्या मास मां दिव्या मनोरमा ॥ तजोवती काममगं सुरदु
मयुणा चितां ॥ ४५ ॥ सरित्सरो वनोपतां सदा पुष्पफल द्रुमां ॥ सर्वं तु गुणसंपन्नं नानाविहगनादितो ॥ ४६ ॥ दिव्या गारास्तेन
वती श्रमकं शापहारिणी ॥ अनुप्रभां गुणे दिव्ये दर्शयामास संभवे ॥ ४७ ॥ दृष्ट्वा सका महादेवो देवेश वाक्यमब्रवीत् ॥ ये आहु
तास्त्वया शक्र ते विशंतु सभा मिमां ॥ ४८ ॥ स्तुत उवाच ॥ ततः शिरात्तया शक्र तस्मिन्नेव मुने क्षणे ॥ सर्वांश्च वेश्यामास ये ये
तत्र समागतान् ॥ ४९ ॥ तस्यां सभायां दिव्यां स्वदेवासुरकिं नरा न ॥ उपविष्टाः सभायां ते स रूतवज्जिणास्ते ॥ ५० ॥ पिता
महाथमुनिभिः स्तये च महर्षिभिः ॥ तस्यां सभायां दिव्यायां उपविष्टः शुभासन ॥ ५१ ॥ शिवोऽपि प्रमथे साईं हृपा

युक्तमवेक्ष्य ॥ दिव्यसिंहासनेरम्ये उपविष्टो वृषध्वजः ॥ १७ ॥ समागतेषु सर्वेषु सकला नागैर्ननुगेषु च ॥ विधिवत्कार
 यामास आत्मणा यत्नमगलं ॥ १८ ॥ अथ दक्षः सपत्नीको यत्नदीक्षा विवेश ॥ तत्र ब्रह्मा त्वमाच क्रेस्वयं ब्रह्मापिता महः ॥
 आचार्यत्वं गुरुषु के हो त्वत्वं कश्यपो मुनिः ॥ उद्गातृत्वं वसिष्ठश्च शा मित्रं अपरा दस्वयं ॥ सदस्यं भगवान् रुद्रः सर्वसा
 क्षी सदाशिवः ॥ यतु दिक्षु उपविष्टो स्ते श्रुतयो धृतविग्रहाः ॥ २१ ॥ ऋषिजमकरोदत्रिः सर्वं ब्राह्मणपुंगवाः ॥ स्वस्थाने
 पविष्टो स्ते यत्तभागभुजो मराः ॥ २२ ॥ पठतां मुनिर्द्विदानीं श्रुतिमंत्रस्वनोदिव ॥ स्पष्टस्वाहा वषट्कारश्च धायुक्तो हिनारद ॥
 पुनः प्रवृत्तः सति दक्षयज्ञे प्रहर्षिते रक्षा वरजगमेव ॥ संसारविष्णुजगतो अधीशो दक्षप्रजानां मधिवापिः सुरर्षे ॥ इति
 स्कंधपुराणकोकिलावृते शिवदक्षसंवादात्तामदक्षयज्ञारंभनाम त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ दक्षउवाच ॥ वेदक्षिराब्धि
 माकांतं सरोजो रगदाधरं ॥ सुपर्णाष्टिमादं रुमालिंजितविग्रहं ॥ १ ॥ पीतो वरधरविशु सकीरितं सकुण्डलं ॥ सकोक्तम
 गले दिव्यं वनमालाविशजितं ॥ २ ॥ श्रीवत्साकं वेदवधं योगी ध्येयपदाब्जं ॥ करुणापूर्णनयनं शरणागतवत्सलं ॥ ३ ॥
 स्मृतमात्रस्तजगवान् दृढेन मंत्रसाहरिः ॥ आविर्भूतो वरदराट् पयाध्वितनया सह ॥ ४ ॥ तं दृष्ट्वा पुंडरीकाक्षं ब्रह्मरुद्र
 सुरोगमाश्री समुत्तरुः सुराः सर्वे प्रबद्धकरसंपुटाः ॥ ५ ॥ स्तुतवान्वातभक्त्या उपविष्टा निजासने ॥ तदा दक्षः सपत्नी
 कः पादयोरपतद्भूः ॥ ६ ॥ बाष्परुद्रगलस्नेहान्नोवाच किंचिदुत्तरं ॥ तमुत्तरयत्सपत्नीकं दृष्ट्वा मालिं ग्यमाधवं ॥ ७ ॥ २४
 समक्षं सर्वसभ्यानां गिराभीरयामुने ॥ विश्रुतवाच ॥ शृणु दक्ष वचो मे त्वं येभिस्त्रैलोक्यवासीभिः ॥ ममाचर्यं
 तियेनित्यं द्विषंतिषु महेश्वरं ॥ तेयाति रौरवेयोरं मकल्यं कमनीषिणः ॥ ९ ॥ ये अर्चयेति महेशानं माहिष्यति कुबुद्धयः ॥
 कुंभिपाकाख्यनरकं आकल्य यावित भुवं ॥ ममात्मायं महादेवः शोभो रात्माहमयुतः ॥ नमो न्योमहो देवो नोहम

न्यः सदाशिवान् ॥ आवयार्जेदं कृम्यर्जो नरकं परिपश्यते ॥ येनास्येन कृतानि दाप्रजानां यपि नाकिनं ॥ १२ ॥ तदास्यं बीर
 भद्रेण दग्धं नस्माद्विना वसो ॥ प्रेतवर्षं सहस्राणि स्मृतां सिशिवहे लनात् ॥ १३ ॥ वस्तवक्रः कृतो सिद्धं शिवं कुराधिपे
 क्षणात् ॥ अधुना निरघोषितं सभ्राग्यासि प्रजापते ॥ १४ ॥ शिवो ननु गृहीतो सितनरयासदृशः परे ॥ ध्यायं संमामन
 सिजि कुर्यापरीकीर्तयन् ॥ १५ ॥ मत्कामवातिद्वेषति एव तस्य युयासुखं ॥ कल्योने ममसायुज्यं प्राप्यसे त्वमसंशयं ॥ १६ ॥
 इदानीं नृषिभिः सार्धं यज्ञकर्म समाचर ॥ श्रुत्वा सुरारवचनं सुपथ्यं मामिदं वाच्यं च वाह्यं प्रवृत्तः ॥ ततः समस्तान्
 णिपत्य सार्धं चक्रे मुनीन् सह यज्ञकार्यं ॥ १७ ॥ इति श्रीस्कंदपुराणमहाभासकोकिलावृते चतुर्विंशोऽध्यायः ॥
 शिवउवाच ॥ दक्षादयस्ते भृगुरात्रिमुख्या हविर्जुं कति श्रुति मंत्रपूर्वं ॥ यथाप्रदेशे विनिवाससर्वान् यथाक्रमे
 भागप्रदात्मरीची ॥ १ ॥ ब्रह्मार्पणमादो पितरः सुरर्षां ततः प्रजानां मधिपं च सोमं ॥ उग्रपशूनां पतिमुग्रवीर्यं त
 तः समस्तान् मरान् क्रमेण ॥ २ ॥ एवं विधानं सकलं विधाय दत्त्वा च भागान् सकलाग्रहाणां ॥ गोत्रासंगोत्रो अदद
 त्रजेभ्यः पराईसरष्टां द्विणे च कोय ॥ ३ ॥ सुवर्णरत्नां वरभूषितां गागावहं स्वत्सां शृंगवेशसंख्या ॥ तुरंगमान्
 व्योमगमान् मनोहा कसः प्रसादं वासनष्टां युक्तान् ॥ ४ ॥ सद्यस्त्ररत्नां नरपणोरुपतान् ददौ वशिष्ठाय पराईसं
 ख्यान् ॥ ५ ॥ सुवर्णकक्षान् समदान् हि नागान् महादितुल्यान् हि मरश्मि वणां ॥ ५ ॥ वस्त्रं दत्तां नृश्रुतिचामरांश्च
 सुबुद्धयं यस्त्वेन युक्तं कंठम् ॥ सावष्टको नृगिरिशो प्रजेशो ददौ मुदा सो दकं मुक्तिमुक्तान् ॥ ६ ॥ तथा रथान् मंस
 यान् सकुंभान् ॥ मणिप्रवेकै रभिकं मितांश्च ॥ ७ ॥ युक्तान् सदाशिवेन द्विणे च पूर्णान् सुश्रेष्ठयादरो मुनि को
 शिकाय ॥ ८ ॥ एवं सर्वांश्च मया मासं दक्षो बिते ॥ तैर्वस्त्रैश्च भूषणैश्चापि रत्नैश्च ॥ ९ ॥ हव्ये देवान् नर्पया मासकं व्यपित

नृसर्वाभ्यामपानैः कुदेवान् ॥ एवं संपन्नविधिवत्प्रजार्थी सचराचरं ॥ ९ ॥ कृतकृत्यो भवदृष्टो सपत्नीकस्तदामुने ॥ १० ॥
 योपकरणे गृहस्थानुगः सकलत्रयः ॥ ११ ॥ तगामचरितो दक्षः केशाभूत्तपुतो मुनिः ॥ एकभूर्ति तदा पश्यन् ब्रह्मा
 विष्णुशिवात्मकः ॥ त्रयो दीपाय धेकस्मिन्पात्रे एकचमाययुः ॥ तद्वत्तमं दृष्ट्वा विस्मितो भूत्वा प्रजापतिः ॥ १२ ॥ रो
 मांचिततनुस्तोत्रं चक्रे तेषां महात्मनां ॥ दक्ष उवाच ॥ ब्रह्मणे विरूपाय रुद्ररूपे विरंचिये ॥ १३ ॥ एकात्मने त्रिरूपा
 य नमस्ते परमेष्ठिने ॥ विष्णवे ब्रह्मरूपाय रुद्ररूपाय च क्रिणे ॥ १४ ॥ एकात्मने त्रिरूपाय नमस्ते शूलपाणये ॥ रूपा
 य रुद्ररूपाय च क्रिणे विष्णुरुपिणे ॥ एकात्मने त्रिरूपाय नमस्ते शूलपाणये ॥ नमो नमस्ते कमलासनाय नमो न
 मस्ते कमलावरय ॥ नमो नमस्ते वृषवाहनाय मापाहि भूतेशरणा गते च ॥ दक्षेणामलयाभक्त्या स्तुता एवम
 ह श्वरः ॥ १७ ॥ आत्मानं दर्शयामासुः पृथकेन प्रजापतिं ॥ ततो दक्षो च यामास ब्रह्मणे शिवमच्युते ॥ १८ ॥ जे
 धमात्म्ये सुधूपैश्च दीपैरहैः शुभैः शुभैः ॥ विविधैरुपहारैश्च श्रद्धया पर्यामुने ॥ दंडवत्प्रणिपत्या यक
 तो जालि पुरस्तदा ॥ पापोहं पापकर्माहं पापात्मा पापधीषणः ॥ २० ॥ मामवसुरेशाय धीमंशं शरणं गतं ॥ तदा वि
 नेदुवाचो निगंधर्वा ललितं जगुः ॥ २१ ॥ नृत्यं त्यक्त्वा सरसादिव्याप्य पृथ्विमुचोदिवि ॥ हर्षनिर्भरितं वासि त्रैलोक्यं
 क्यं सचराचरं ॥ एवं सर्वानर्चयित्वा चराचरगुरुं शिवं ॥ चकारो वभूतं त्मनं सकलत्रयः सुहृद्वरः ॥ २३ ॥ आत्मा ३५
 नं सुकृतात्मानं तदामन्य प्रजापतिः ॥ सदा शिवं प्रार्थयामास विधातुश्च प्रजापतिः ॥ २४ ॥ शौनके जीवायि वाच
 चकार यतं सफलं ॥ तस्य देवैः सभायां वेतदापविष्टं भूपते ॥ २५ ॥ इति श्री स्कंदपुराणे सिद्धिनाम पंचमोऽध्यायः ॥
 शिव उवाच ॥ पूजितेषु च देवेषु निरुत्तरे धरकर्मणि ॥ उपविष्टेषु देवेषु सभायां मुनिसत्तम ॥ २६ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥

वासुदेवस्तथा वाक्यमिदमाह पितामहं ॥ वासुदेव उवाच ॥ देवं त्यक्त्वा दिवं याता दक्षस्य तनया सती ॥ २७ ॥ सा
 धुना हिमवत्क्षेत्रे समुत्पन्ना समुप्रियाः ॥ सा भक्त्या जगती त्रितयं शृणुम पराजितं ॥ तया व्यर्थं
 स्तपस्तप्तं भया इर्णा भवो मम ॥ इति संकल्प्य मनसा तत्त्वं वेत्ति पितामहः ॥ तस्मान्मे रपसं
 तर्षि न खरयतु हि मा चरं ॥ नेतं सम्यक् प्रबोध्यंती केन्यो द्वाहार्थं म प्रजाः ॥ ३० ॥ मित्यक्त्वा च्यु
 तं ब्रह्म महर्षीनात्मनः समाहू ॥ अवाहयामास तदा मरीचीं प्रमुखान् मुने ॥ तान् प्रत्युवाच
 देवेशो ब्रह्मालोकगुरुः स्वयं ॥ ब्रह्मा उवाच ॥ क्षिप्रं भवद्भिर्गंतव्यं हिमवत्सदनं प्रति ॥ ३१ ॥
 तस्योत्तिकं न्यकारत्वं याचयध्वं पिताकिने ॥ सम्यक्ते बोधयिष्यामि वाक्यं शंसुः वात्मकः ॥
 कृत्यात्मनः कार्यसिद्धिमागंतव्यमिह प्रजाः ॥ इत्थं ब्रह्मणा तेन गृह्या हिमवदाश्रमे ॥
 तां दृष्ट्वा करुणीभा भाले सतिलका नूकिताम् ॥ विभूतिभूषितां गोश्रेकरासक्तकमंड
 लुम् ॥ ३० ॥ पीतवस्त्रपरीधाना नाजितोत्तरवाससः ॥ सिखार्थं ग्रंथि संयुक्ता नूखर्णयु
 तो पवीतका नू ॥ हिमवान् सहस्रोत्थाय तदाश्चाच्युरैः सह ॥ दंडवत्प्रणिपत्या चरुतां
 जालि पुरो मुनीन् ॥ ध्यास्मि कृत्य कृत्योस्मि जीवितं मे सुजीवितं ॥ तेनो ममाद्य फलं
 तं यदयं यत्समागता ॥ ३२ ॥ महिमानं द्विजेद्राणां नाहं वर्णयतुं क्षमः ॥ एषां वाक्ये

२६

दकोनेव पुनेति मलिनाजनाः॥ फजायिचोपचारेभ्यः साधपाधादिभिः पृथक्॥ कृतो जाति
रुवाचेदं महर्षिणा च सप्तमः॥ गिरुशीरुवाचा॥ किमागमनकार्ये च वस्तुमावृत्तमह
षयः॥ कृतमेव मया तद्विजानीध्वमवनीसुराः॥ १६॥ महर्षय उचुः॥ जानीमस्त्योगि री
श्रेष्ठ ब्रह्मिष्ठं चर्म तत्परः॥ जितेन्द्रियेभ्यो भाचारं तितमन्यत पश्चिने॥ १७॥ आगस्मा
वयं तात अत एव तवातिके॥ मधुघमहाभाग॥ यदर्थं चामुपागताः॥ १८॥ निवेद्य
कन्यकारत्नं देवदेवाय श्रुतिने॥ आर्यायेन प्रदेहि त्वं वचना नो बलाधिप॥ १९॥ ना
न्योऽस्या भविता मर्ता महा देवा इते नग॥ शिवादन्यस्य भायेयं न भवित्री कदाचन॥ २०॥
योगमाया जगन्माता विश्ववंधा भवाचिता॥ तव पुण्य विशेषेण दुहितृत्वमुपागता
यामपरोक्षे गौरी तिदुमा दुर्गेति भाषसे॥ इयं पूर्वमशेषस्य जगतः शक्ति वासिनी॥
किंचि कार्या विशेषेण समुत्पन्ना तवा लये॥ आर्पणी या शिवा येव नान्यस्मै गिरि सत्तमा॥
शिवस्तं पुरुषः साक्षादु मेयं प्रकृति स्मृता॥ शिवो भातुः प्रभागो गौरी शिवश्चेदु ध माध २६
तिः॥ २४॥ शिवः शक्रः राची गौरी शिवो ब्रह्मा स्वरा बर्का॥ वासुदेवः स्वयं शासुः कर्म
जापार्वती स्वयं॥ यद्यपु वाचकं किंचित् सर्वं विद्विशंकरं॥ यद्यस्त्रि वाचकं किंचित्॥

तत्सर्वं विद्विपार्वती॥ २५॥ अतस्त्वमात्मनः कन्योगौरी देहि पिनाकिने॥ नान्या विचारणा कार्या सर्वथा गिरि
रादृक्षया॥ २७॥ इत्युक्तो मुनिभिः शैलस्तानुवाच महा मुने॥ हिमवानुवाच॥ जानामि शंकरं देवं सर्वं देव न सक्त
ते॥ २८॥ कपदिने विरुपाक्षं सृष्टि स्थितं तं कारकं॥ सर्वलोक महेशं च परमात्मानं जगद्गुरुं॥ २९॥ यद्यस्ति सु
कृतं किंचित् सस्याज नमस्तो द्रवं॥ तदामाप्नोति भर्तारं लोकशंकरं शंकरं॥ ३०॥ वंदनीयां श्रवमा न्याश्च सवेता
गुरुबो मम॥ अवश्यं हि मया कार्यं भवतां वचनं प्रियं॥ ३१॥ भवतां वचना देव मया गृह्येन भू सुराः॥ यदन्ताशं
भवेन्नूनं रयं गौरी ममात्मजा॥ ३२॥ वैवाहिकं मूहूर्तं विचार्य मुनिपुंगवाः॥ आगतं ये सुरैसां गृहीत्वा शंकरं
स्वरं॥ ३३॥ कृतं कार्यं हि गच्छं भवं तसुखमाश्रमे॥ नैषात्र चिरं ता कार्या भवद्भिर्भगवत्प्रियैः॥ ३४॥
महर्षयः स्तेतु हि माचलस्य श्रुत्वा गिरं संमुदिता बभूवुः॥ तस्मै प्रदत्ता शिष्यमाश्रुजमु यत्रोपविष्टाः
कहरीश मुख्याः॥ ३५॥ इति श्रीमस्कंदपुराणे कोकि शिव गिरीवाक निश्चयो नाम षष्ठ विंशति मोध्यायः॥
२६॥ शिव उवाच॥ महर्षयः समाजस्मुरप्यते ब्रह्मणो तिकं॥ तं नमस्कृता सुमुपाविष्टा ब्रह्मा विष्णु शि
वो तिकं॥ ततो ध्याता हरिं प्राह दत्तेशाय सुताद्रिणा॥ यदत्रानंतरं कार्यं मद्रागे व विधीयतां॥ २॥ विष्णु उवाच॥
वैवाहिकं समादाय सां सर्वं महर्षिभिः॥ ब्रह्म खं मग्रतो याहि सहितो विश्वकर्मणा॥ ३॥ हिमाद्रेश
राश्रमं पुण्ये पुण्ये नाना विहग नदितं॥ तत्सन्निधौ विधातं यो वरा वासो मनोरमः॥ ४॥ विश्वकर्म न
त्यायं शीघ्रं दिव्ये भावैः समन्वितः॥ देवै सह गमिष्यामि गृहीत्वा वरमीश्वरं॥ ५॥ इत्युक्तो वि

३७
 सुनात्यष्टाजगामब्रह्मणासह॥ यथोक्तविष्णुनाचक्रयदत्रोपयकमुने॥६॥ अनुपमं वरावासः कल्पि
 तोविश्वकर्माणा॥ जोबु नंदसुयी यत्रवसुधावसुमालिनी॥७॥ सर्वनिंदनयेर्गेहेमुक्तास्वर्णविनि
 र्मितैः॥ ससुक्ताजालसंखितौर्वितानेरुपशोभितः॥८॥ सुरिद्रिश्चसरोभिश्चविमलोदकपूरितैः॥
 सहितैस्वर्णपद्मेयत्रशोशोभितैर्गहं॥९॥ सुरदुमवनेश्वेवनानाविहगनादिनैः॥ सर्वरत्नमयैस्त
 नेरत्यर्थसमलंकृतैः॥१०॥ कल्पयित्वा॥ वरावासंविश्वकर्माप्रजापतिः॥ ब्रूयणेदर्शयामासतवीक्ष्य
 मुदितोवभो॥११॥ मृतीशिवउवाच॥ हिमवानपिसर्वेषांमुह्यदास्मद्विनेषिणा॥ आवाहनंतदाचक्रे
 कन्याद्वाहार्थनारद॥१२॥ तस्यतेमुह्यदःसर्वकन्याद्वाहदिदृक्षवः॥ आगताःसकलैर्वाश्वला
 नुशगाश्रमगिरिः॥१३॥ योगमायलुयातत्रनिधयोहिममागताः॥ कन्यावासमलंकृतैर्वर
 वासादिशोषतः॥१४॥ विवाहोपयिकं सर्वचक्रेसिद्धमगानुगाः॥ विवाहमंडपंचेववेदिका
 भिरलंकृतं॥१५॥ ततोहिजेरनुज्ञाताहिमवान्मेनयासह॥ स्वस्तिकावाचनचक्रेब्राह्मणेः
 परिवारितः॥१६॥ कुलार्चनकारयित्वास्थापयामासदेवके॥ तदाविप्रसुवासिन्यःस्नाप
 यित्वाविकामुमां॥ हरिद्रालेपनचक्रमैत्रेश्वविधिपूर्वकं॥ विनेदुस्तत्रवाद्यानिविविधानिमहा
 मुने॥१७॥ अथविष्णुमहेशान्कृतकोतुकमंगलं॥ विमानवरमारुह्यनानाभरणसंयुतैः॥

३८
 विजयंतेचतुर्दिक्चामराणिदिगीश्वराः॥ शैलाद्रिणाकृतंछत्रेभ्यजनंचकिरीटिना॥२०॥ नृत्यत्यरुरसः
 स्तत्रगेधर्वाललितंजगु॥ सर्वंतिविबुधाःसर्वजयशरपूरःसरः॥२१॥ असंख्यानचवाद्यानिवाद्यामास
 रिश्वराः॥ एवैविधानककुत्वाविष्णुःसत्यपराक्रमः॥२२॥ वेनतेयसमारुह्यविबुधैःपरिवारितः॥ मह
 श्वरंपुरस्कृत्यजगामगिरिमेदिरं॥२३॥ अथाश्रमद्वारिगिरिरावितीर्यविमानतः॥ हेमेपीतासनेरम्य
 उपविष्टःसदाशिवः॥२४॥ ततोमेनार्चयित्वातेदिव्योबरविभूषणैः॥ दीपैनीरांजयचाद्यजगामांत
 गृहेचसा॥२५॥ ततःपुनर्विमानाग्न्यसमासेत्यवरःस्वयं॥ विष्णुविमुखेवरावासंजगामाभुमहेश्वरः॥२६
 गयोगिरिकलाचार्यप्रगृह्णित्वाचर्चनार्चिकैः॥ अजगामवरावासैर्ब्राह्मणैःसहसासुरिः॥२७॥ तान्नस
 वादेनर्चयिचाचभ्रत्नाविष्णुपुरःसरान्॥ विविधैरुपचारैश्चउपहारेःपृथक्जिधैः॥२८॥ कृतान्ज
 लिरुवाचेदंविष्णुस्त्रिभुवनेश्वरं॥ भृगुरुवाच॥ अद्यमाधुवमाप्तस्यतृतीयोक्षयसंस्तीका॥२९॥ स
 यायामाद्ययामागतायाधनुषिप्रभो॥ लग्नेसर्वबलोपेतंविवाहस्तुशोभनः॥३०॥ समी
 पेवर्ततेचलामतस्तेप्रब्रवीम्यहे॥ आगच्छत्वमयासाहंअनणाचमहर्षिभिः॥३१॥ कन्या
 र्चनायगोविंदगृहीत्वावरमेवच॥ विष्णुरुवाच॥ प्रवद्वीन्यथाकृतंकेक्षमोस्तीभागुरं॥३२॥
 एवमागमिष्यामिब्रह्मणाचमहर्षिभिः॥३३॥ कन्यात्वयायसहस्रयोसाक्षादिसगिरगृहे॥३४
 इत्यसमाभाष्यपुनर्मुरारिपुरारिमहर्षिमुक्तः॥ कन्यार्चनायामुजगामसत्वरंप्रनोरमंशोलेनि
 वेशनंततः॥३५॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेकोकिलमहात्म्येवरागमनंनमसत्यविंशतिमोऽध्यायः॥

शिव उवाच ॥ गिरीणां सख्यो विष्णुः सानुगपरमासने ॥ उपविष्टो गिरीशः स्रजं दिव्या सह ॥ ११ ॥ आ-
 नयित्वा च तौ कन्या कनकाभरणान्वितौ ॥ प्रक्षाल्य पादौ शिरसाधारयामास तज्जले ॥ १२ ॥ दिव्या ल-
 कारवासाभिपूजयामासमाधुबः ॥ ततो गृहीत्वा तौ कन्या विप्रानिन्ये गृहान्तरं ॥ १३ ॥ अथाशौकः संप्लु-
 को गृहीत्वा च न भोजने ॥ आचयेण सनागेन्ये सोपविष्टो नृते सह ॥ १४ ॥ तत्र स्वर्णमये पीठे सनि-
 वेश्य महेश्वरं ॥ मधुपर्कं विधानेन पूजयामास शैलराट् ॥ १५ ॥ ततः स्वयत्तमुरण्ययश्चालोक-
 पितामहः ॥ आग्ने संस्थापनं चक्रे भूमिस्त्वं स्कारपूर्वकं ॥ १६ ॥ अथ कन्यासमा नीय वरं त्वानि समी-
 पतः ॥ गृहीत्वा परयाभे तस्या ददौ शिव करं वने ॥ इमां समस्ततो गौरी स्वर्वाभरणभूषितौ ॥ भायं च न-
 मया तुभ्यं दत्ता शोभो प्रसीद मे ॥ १७ ॥ इत्थं कृत्वा तौ शैले शोष्य वर्षमभूत्तदा ॥ नेतुं वा न्येन संख्या-
 नि मुदितं स रचराचरं ॥ १८ ॥ तातो ब्रह्मा स्वयं चक्रे हवतो बधि पूर्वकं ॥ सन्निवेश्य हरं गौरी सहि-
 तं परमासने ॥ १९ ॥ समाप्य विधिं वत्सुर्भवे वाप्यं कमलोद्भवः ॥ वरवधोभ्यं करो आभयमहर्षि-
 णि ॥ २० ॥ ततो गिरीशः सकलां महर्षीं स तर्पयामास धनैरनेकैः ॥ अन्तर्पमे वस्त्रा विभूषणैश्च ॥
 तथा मराविष्णुविधीं द्रमुख्यान् ॥ २१ ॥ कन्यास्नेहेन शैलेन्द्रः पारिवर्द्धमदानुने ॥ माणिक्यवज्ररत्नानि मणि-
 मुक्ताफलानि च ॥ २२ ॥ गोहवाश्वरथेभ्यश्च परार्थायुत संख्यया ॥ २३ ॥ परिग्राह्य च तत्सर्वं द्रविणं पुरुषोत्तमः ॥ २४ ॥
 आज्ञापयामास सुगन्धैः कलासगमनाय च ॥ २५ ॥ ततः स्वानि सभारुह्य वाहनानि सरोत्तमाः ॥ स ब्रह्मकेशवाः

सर्वे स्थिता या नायसानुगाः ॥ २६ ॥ शिवो नदिं सभारुह्य दिव्याभरणभूषितः ॥ द्विहिणाभ्युतयोर्म-
 ध्ये संस्थितं प्रमथेः कृतः ॥ २७ ॥ स्वां केन कन्या सं गृह्ये मे नाहिमवतः प्रिया ॥ आगताः सखिभिः साद्वय-
 त्रदेवो महेश्वरः ॥ २८ ॥ स्वानुगः - कुलाचार्यो हिमवत्सर्वतोत्तमः ॥ कृतो जलिपुटो भूत्वा वाक्यवेदमुवा-
 च ह ॥ २९ ॥ किं किं नात्यं मया शोभो त्वयि मे संगमे कृतो ॥ जातं जन्म कृतार्थं मे तथा पूर्वं दिवं गताः ॥ ३० ॥
 पुण्या बुजवनं सर्वसाप्रतं प्रविकाशितं ॥ समुद्रताद्य संख्या कानंदनेपादपाकुराः ॥ ३१ ॥ दग्धा विघ्ना-
 दवी सर्वा नष्टाः खंतु मे खिलं ॥ सन्निपापपटले मुदितो ज्ञानसास्करः ॥ ३२ ॥ इत्युक्तो गिरिणा शंभु-
 स्तमुवाच हिमालय ॥ शंभुरुवाच ॥ धन्योसि गिरिशा ईल सर्वयुक्ता गुणास्तव ॥ ३३ ॥ कृतार्थोस्मि-
 त्वया सोम्य मान्योसि नितरां मम ॥ यथा दत्तं त्वयामृतं तथा कोन्यः प्रदास्यसि ॥ ३४ ॥ यथा त्वं शसह-
 स्त्रांशुः संख्या समलंकृतः ॥ पयोधिनाभ्युतोलक्ष्म्या रोहिण्या केन चंद्रेण ॥ ३५ ॥ तथा त्वया लंकतास्मि-
 पार्वत्या हन संशयः ॥ अत्रैकं श्विन्मा विज्ञानाति तत्वेन गिरि सन्तु ॥ ३६ ॥ सो ह त्वया प्रसन्नोऽस्मि न पार्व-
 त्या संगमेन च ॥ सर्वैश्च मविमुक्ता ह कृतोऽस्म्यश्रमवान् गिरि ॥ ३७ ॥ इत्युक्त्वा गिरिमानं दविरराम सदाशि-
 वः ॥ तदा मेना स्वतनयां गौरीं ह रुणा लया ॥ ३८ ॥ गृहीत्वा कस्य द्वाभ्यां शिवो के सन्निवेशयतां ॥ इदमा-
 हतुं कन्यामनं मद्रुदभाषिणी ॥ ३९ ॥ अपि वत्समहाभाग भर्तुं व्रतं परायणा ॥ भर्तुः प्रमोदिता नित्यं

२०

पुत्रास्य दक्षिणी ॥ इत्युक्ताश्रुलिना देवी गृहीतारं तसां जलि ॥ क्षिप्रवह्निमुखे क्रोधाजगामांतर्ग
 हंतदा ॥ क्षिप्रमात्रं हितं इतः शैवेनाभिषमागतं ॥ ६ ॥ तेन संपीडितोत्पथं रुदंतं तमुवाच ॥ हे वैश्वानरया
 हिसं गक्षीमोक्तुं सरिद्धरा ॥ ७ ॥ आस्यत्यहर्निशं देव्यः स्नानार्थं प्रागिनोदयात् ॥ शिताद्वितास्ताः सो निध्यमि
 तितेव पावके ॥ ८ ॥ तदा त्वमात्मनोरूपं तासां ब्रह्मविद्योषितां ॥ संप्रदर्शयति विस्तीर्णं ज्वालाया लोकां पुवि
 ॥ ९ ॥ वीक्ष्य त्वामागमिष्यति तन्व्यस्तास्तव संनिधौ ॥ तदा त्वसंस्थितं तेन तस्मात्पुशीघ्रं प्रसविष्यति ॥ १० ॥ त
 तत्स्वप्रकृतिवन्दे भविष्यसिन् संशयः ॥ इत्युक्ता भगवानग्निदेवदेवेन शंभुना ॥ ११ ॥ गंगा पुलिनमासाध्य
 प्रादुर्भूतो हुताशनः ॥ तं प्रदोषादिसंवाक्ष्य कृषिपत्यः समागताः ॥ १२ ॥ परिवार्य स्त्रिता वदितुं संतीतापनु
 तये ॥ तस्मिन्नेव क्षणवर्त्य शोभवं वदितुं स्तितं ॥ १३ ॥ तासां गर्भे संप्रविष्टं वन्दिः स्वाप्रकृतिगतः ॥ षट्तावि
 गर्भमात्मानमभूवन् वीक्ष्य विस्मिताः ॥ १४ ॥ स्वस्वगर्भे समुत्सृज्य कृपाचमभोषत ॥ स्वर्धुन्याः पुलिना
 सर्वाः गताः स्वस्वनिवेशनं ॥ एकीभूता हिते गर्भा कुमारः पञ्चमुखो भवतु ॥ प्रभया च स्वरूपेण यथा देवो मह
 श्वरः ॥ १५ ॥ गृहीत्वा तं नतो ब्रह्मा दर्शयामास शंभवे ॥ ब्रह्मोवाच ॥ आत्मानमोरसं पुत्रं गृहीतं वृषभध्वज ॥ २०
 जातो यमुनिभार्या सुवह्निस्त्रिरं तसा तव ॥ प्रसमीक्ष्य कुमारं तं पञ्चमुखं दाप्रवर्च्य ॥ १८ ॥ नितरां मुमुक्षु
 भुर्गिरिजा च महा मुने ॥ गृहीत्वा सा कुमारं तं गिरिजापुत्रवत्सला ॥ १९ ॥ स्नेहेन पालयामास सत्यं पीयूषं

दुर्लभं ॥ पीत्वास्तनरसमातुः कुमारो वदधे क्षणात् ॥ २० ॥ कुमारं वीक्ष्य देवेशः समर्थं दैत्य निर्गद ॥ आशापयामास
 तदा तं देवो वृषभध्वजः ॥ २१ ॥ शिवोवाच ॥ जहि पुत्र सुगरातिं तारकं मुनिकंठकं ॥ प्रहर्षयन् सुगन्धसर्वान्
 मातरं मोचनारद ॥ २२ ॥ इत्युक्तः शंभुना स्कंदः शक्तिं जग्राह पाणिना ॥ जगाम तारकं हंतुं प्रमथेः परिवारितः ॥ २३
 गत्वा क्षिप्रतरं स्कंदो यत्रासौ दुष्टदानवः ॥ शक्त्या न घानतः शीघ्रं कुमारः शंभुदत्तया ॥ २४ ॥ एकै नैव प्रहारेण सोपि मु
 त्युवेश गतः ॥ त्रैलोक्यं मुहितं सर्वं स देवा सुरमानुषं ॥ २५ ॥ इत्वा तारकासुरं दैत्यं त्रैलोक्यस्यापि कंठकं ॥ आगत्य तां
 नमस्कृत्य कृतां जलिरुपस्थितः ॥ २६ ॥ दृष्ट्वा तमात्मनः पुत्रं पार्वती परमेश्वरो ॥ प्रीत्या सुदृढमालिङ्ग्य स्वाके समु
 पवेषितः ॥ २७ ॥ इत्थं मुनीशः प्रतिलभ्य शक्तिं तथा कुमारं वृषभध्वजो ॥ सती वियोगोद्बुद्धं प्रमुग्धं विस्मृत्य श
 वो मुदिता बभूव ॥ २८ ॥ इति स्कंदः कः खं कोः शिः कुमारं जन्मनाम त्रिंशतिमो ध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ स्तुत उवाच ॥
 श्रुत्वा ख्यानमुनिश्रेष्ठं नारदो मुनि सत्तमः ॥ प्रणम्य शिरसा देवमिदमाह पुनर्वचः ॥ ११ ॥ नारदोवाच ॥ त्वत्प्रसादात्सु
 रश्रेष्ठ संदेहो विगतो ममा ॥ इदानीं श्रोतुमिच्छामि केन चीर्णमिदं व्रतं ॥ १२ ॥ कथा श्रवणमाहात्म्यं तथा मां ब्रूहि शंकर
 नास्य वक्तास्ति धर्मस्य त्वां विना वृषभध्वज ॥ १३ ॥ शिव उवाच ॥ बहुमिमुनिभार्याभिर्व्रतं चीर्णमिदं मुने ॥ तेनेहं संप्रव
 क्ष्यामि शृणुष्वेकाग्रमानसः ॥ १४ ॥ सा विद्या चैव गायत्र्या लक्ष्म्या पिभृगुभार्यया ॥ आदित्या संतया चैव स्वाहया चानुह
 यया ॥ १५ ॥ अरुधत्या च रोहिण्या तथा शांडिल्या मुने ॥ चीर्णं व्रतमिदं भक्त्या कोकिलाया भवापहं ॥ १६ ॥ व्रतस्यास्य
 प्रभावेन भर्तुं पुत्रसुखान्विताः ॥ सर्गलोके पितृव्रंति याभिश्चीर्णमिदं व्रतं ॥ १७ ॥ अधुना शृणु माहात्म्यं कथाया मुने सत्त
 मः ॥ निःपापास्त भविष्यति याश्च पठन्ति कथां मिमां ॥ १८ ॥ प्रातः स्नात्वा विधानेन कृत्वा नित्यं च नः क्रिया ॥ पूजयित्वा पुरा

तं शृणुयाच्च ततः कथा ॥ १० ॥ यावदध्यायप्रतिष्ठाया तो वेदे का प्रमानसः ॥ सायाति ब्रह्मसायुज्यं स्वभर्ता सह नारदा ॥ १० ॥ कथा
या कथ्यमाना या या वाच्यत्रोपगच्छति ॥ सोऽल्लुका जायते नूनं वक्षिको दृष्टवातिनी ॥ ११ ॥ तुंगासनं समास्य याशृण्वं
तिकथामुने ॥ साधुर्वजायते काकापादपात्रैर्कृता लया ॥ १२ ॥ याच्यचित्ता कथानारीशृण्वती बहुजल्पति ॥ निशाया
जायते ग्रामेश्वमासास्त्रिभक्षिणी ॥ कथाया कथ्यमाना या या वाभाति फलादिकं ॥ जायते सुकरीयामपुरीषा
नकारिणी ॥ १३ ॥ पुराणयात्र संपूज्य कथानारीशृणोति च ॥ सा नूनपतिना साई जायते च दरिद्रिणी ॥ १४ ॥ पु
णच पुराणज्ञं भक्त्या च यति या निशं ॥ सुखे सौभाग्यमाराग्यं सदा विंदति सांगना ॥ १५ ॥ श्रद्धया या प्रतिदिनं रं
मध्यायमादितः ॥ शृणोति सा हरेर्लोकं भर्ता च सह मोदते ॥ या वाध्याय हि माहात्म्यं को किलायाः शृणोति च ॥ तस्याः
पुण्यं मया वक्तुं नक्षमो वरदक्ष ॥ १६ ॥ इत्येतकथितं सर्वं यत्पृच्छित्व या मुने ॥ किमिच्छस्य धुना चक्षत ॥ द्वाविंश
दिपृच्छसि ॥ १७ ॥ नारदो वाच ॥ श्रुतं सर्वं विशेषणं को किलाया समुद्रवं ॥ अतः च तस्य महती दक्षविद्वेषकारणा ॥ १८ ॥ सती
जन्म विपत्तिश्च पार्वती जनन तथा ॥ कुमारस्य तु यत्नं न भवतव माहात्म्यमेव च ॥ १९ ॥ मया श्रुतं समासेन तवाननस
रोरुहान् ॥ नि संदेहोऽस्मि महेशानंदं देवदेवमहेश्वर ॥ २० ॥ इत्युक्त्वा नारदो विप्रप्रणिपत्य पुनः पुनः ॥ यथेष्टं भगवदादे
शाक्षरे दष्टि सुतो मुनिः ॥ २१ ॥ स्मृत उवाच ॥ शिवनारद संवादे कथितं स्तमयानघ ॥ नमस्तु त्वोसि पृष्टासि गमिष्या
मिस्वमाश्रमं ॥ २२ ॥ यदा स्मरति सा सा भो स्नेहं न भगुने दन ॥ तदा हृद्भागमिष्यामि सत्यमेतद्दामिते ॥ २३ ॥ इदं
वित्रं विमलं किंचित्रं स्वर्गावगणपदमेश्वरस्य ॥ चरित्रमायं भगुने दनाय संभावयित्वादिजगाम सतः ॥ २४ ॥ इति श्री
स्कंदपुराणे कनकादिखंडे को किला माहात्म्ये शिवनारदसंवादे पुराणमहिमावर्णनं नाम एकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ श्रीः ॥
शके १५८८ अर्द्धाया दशरुद्रं चैतुदश्या सोम्य वासरे इदं को किला माहात्म्यं समाप्तं ॥ नारायणं देवतेन लिखितं ॥ ॥

डाक्टर भाऊराजी दत्तात्रयभावाकरम्